JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZDRAVOTNĚ SOCIÁLNÍ FAKULTA

Povědomí českých adolescentů o základních aspektech problematiky gender

Bakalářská práce

Jméno autora: Lucie Slováková
Jméno vedoucího práce: PhDr. Martina Hrušková, Ph.D.

14.5.2007

The awareness of czech adolescents about gender issues.

This discourse has been written to map out the depth of familiarity with gender problems in the population of adolescents.

Gender is a social category which makes it possible to interprete the differences between man and woman not only in terms of biological conditionality but also of the sociocul-ural one. Czech sociology and other humanities begun to use this term systematically only after the fall of communism.

As this bachelor´s thesis´ main method of research, the secondary data analysis has been chosen ie the content analysis of documents regarding the gender problems. For the primary data collection, the interrogation method–the questionnaire technique–has been chosen.

As the target group we have addressed a group of adolescents studying a grammar school, a secondary school, a higher vocational school and a vocational school. Relevant crite-rion has been the full-time study. There were 304 questionnaries distributed; after subsequent selection because of incompletness or an inconvenient age, 289 questionnaires remained able to be processed.

So, my thesis aims at mapping out the awareness of adolescents of this subject matter, establishing also their evaluation of the educational concept in regard of gender equality.

Having evaluated the questionnaries, we stated that tho knowledge of the term gender as such isn´t very extensive; however, most respondents are considerably aware of aspects which are connected with this subject matter, above all the gender stereotypes and the gender discrimination.

Our research has also confirmed the forward supposition, so we arrived to the conclus-ion that Czech adolescent girls show higher knowledge of gender problems than Czech adolescent boys.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Zdravotně sociální fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích 14.5.2007

Lucie Slováková

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat PhDr. Martině Hruškové, Ph.D. za cenné rady, podněty a připomínky při zpracovávání bakalářské práce.

Obsah:

Úvod ... 8

1. Současný stav ... 9

1.1. Pojem gender ... 9

1.1.1.Gender a pohlaví – bližší specifikace ... 9

1.1.2.Přijetí genderu v české společnosti ... 10

1.1.3.Genderová socializace a sociální kontrola ... 10

1.1.4.Genderové stereotypy ... 11

1.1.5.Genderový kontrakt ... 12

1.1.6.Genderová identita ... 12

1.1.7.Genderové role ... 13

1.1.8.Historie genderu a feminismu ... 13

1.1.9.Feminita x maskulinita ... 14

1.2. Gender a rodina ... 14

1.2.1."Druhá směna" ... 15

1.2.2.Výchova ... 16

1.2.3.Co očekává společnost ... 17

1.2.4.Teorie vzniku pohlavních rozdílů ... 17

1.3. Gender a škola ... 18

1.3.1.Učebnice ... 18

1.3.2.Studijní výsledky ... 19

1.3.3.Vliv školního prostředí ... 20

1.3.4.Výuka a vzdělání ... 21

1.3.5.Genderová studia ... 22

1.3.6.Generické maskulinum ... 23

1.4. Gender a práce ... 23

1.4.1.Genderová segregace pracovního trhu ... 23

1.4.2.Ženy a muži ve vrcholném managementu ... 24

1.4.2.1.Benchmarking genderových vztahů ... 24

1.4.2.2.Tokenismus ... 25

1.4.2.3.Genderový mainstreaming 25
1.4.2.4.Management genderových vztahů. 25
1.4.2.5.Skleněný strop 25
1.4.3.Kariéra ženy – Práce a domácnost 26
1.4.3.1.Možnosti skloubení zaměstnání a domácnosti 27
1.4.4.Rovná práva žen a mužů v zaměstnání 27
1.4.4.1.Equal 28
1.4.4.2.Charta práv pracujících žen 28
1.5. Gender a média 29
1.5.1.Tiskoviny 29
1.5.1.1.Časopisy převážně určené ženám 30
1.5.2.Televizní vysílání v České republice z genderového hlediska 31
1.5.3.Žena a muž v reklamě 32
1.5.4.Žena v mediální sféře 33
1.6. Genderové organizace v České republice a v Evropě 33
1.6.1.Projekty 33
1.6.2.Genderové organizace v České republice 33
1.6.3.Genderové organizace v Evropě 35
1.7. Legislativa v České republice 36
1.7.1.Citace platných zákonů 37
1.7.1.1.Listina základních práv a svobod 37
1.7.1.2.Charta základních práv Evropské unie 37
1.7.1.3.Všeobecná deklarace lidských práv 38
1.8. Charakteristické znaky adolescenčního období 38
2. Cíle práce a hypotézy 39
2.1. Cíl práce 39
2.2. Hypotéza 39
3. Metodika 40
3.1. Použité metody a techniky sběru dat 40
3.2. Charakteristika výzkumného souboru 40

4. Výsledky 42
5. Diskuse 73
6. Závěr 80
7. Seznam použitých zdrojů 81
8. Klíčová slova 84
9. Přílohy 85

Úvod

Tato práce vznikla za účelem zmapování hloubky znalostí o problematice gender u populace adolescentů.

Současná generace teenagerů se narodila v době, kdy naše společnost prožívala přerod ze systému totalitního na demokratický. Změny nastali ve všech oblastech, školství nevyjímaje. Mimo jiné se objevovala snaha, tak jako tomu bylo už dlouhá léta v „západních státech“, prosazovat prvky genderové rovnosti. Tuto snahu však komplikovaly a dodnes komplikují praktiky socialistické politiky, kdy sice vládlo všeobecné mínění o rovnosti mezi mužem a ženou, ale rovnost v případě ženy znamenala zvládat dvojí roli, tzn. domácnost + zaměstnání. Dnes už jsme v tomto ohledu pokročili mnohem dál. I když stále do jisté míry pokulháváme za „západem“, přesto můžeme říct, že gender u nás zažívá boom. Vzniká celá řada organizací, které často spolupracují se zahraničím a nabyté zkušenosti se pak snaží uplatňovat a varovat před nebezpečím genderové diskriminace. Šíří osvětu prostřednictvím kampaní a i díky médiím upozorňují na základní neznalost a necitlivost lidí vůči této problematice.

Tato bakalářská práce je rozdělena na část teoretickou, ve které jsou kromě základních prvků, jako je rozlišení pojdu gender a pohlaví, specifikace genderových stereotypů a rolí, uvedeny také spojitosti mezi gendrem a rodinou, pracovním trhem a školou. Je zde možné najít i stručný náhled na současnou legislativu, která zabezpečuje rovné zacházení z hlediska pohlaví.

Praktická část je zaměřena na výsledky výzkumu získané z dotazníkového šetření.

1. Současný stav

1.1. Pojem gender

Gender čili rod je sociální kategorie, která umožňuje interpretovat rozdíly mezi mužem a ženou z hlediska sociokulturní, ne pouze biologické podmíněnosti. (**33**) Dá se říct, že gender je jednou ze zásadních dělicích kategorií společnosti. (**17**) Tento pojem odkazuje na sociální rozdíly mezi muži a ženami. Dané rozdíly jsou kulturním a sociálním konstruktem, což znamená, že jejich pojetí a definice se mohou v čase měnit a že se různí jak v rámci jedné kultury, tak i mezi kulturami. (**17**) Gender také vyjadřuje to, že vlastnosti a chování spojované s obrazem muže a ženy jsou formovány společností. Na rozdíl od pohlaví, které je universální kategorií a nemění se podle času či místa, působení gender, jak je již uvedeno výše, ukazuje, že určení rolí, chování a norem vztahující se k ženám a mužům je v různých společnostech, v různých obdobích či různých sociálních skupinách rozdílné. (**26**) Antropologové zjistili, že způsob, jak různé kultury vymezují gender, je také velmi individuální. (**26**) Gender umožňuje orientovat se v sociálních vztazích a nabízí jasná pravidla a normy pro sociální interakci. (**29**)

1.1.1. Gender a pohlaví – bližší specifikace

Pohlaví se týká biologických rozdílů mezi samcem a samicí, viditelných rozdílů v pohlavních orgánech a z toho vyplývajících rozdílů v reprodukčních funkcích. Gender se oproti tomu týká kultury, sociálního rozlišení maskulinity a feminity. (**26**) O pohlaví rozhoduje jeden chromozom ve spermii muže. Oplodní-li vajíčko spermie s chromozomem X, narodí se děvče. Až do 7. týdne prenatálního života jsou zevní genitálie obou pohlaví stejné. (**26**) Působení pohlavních chromozomů na sekundární pohlavní znaky a celkový somatotyp se v jednotlivých kulturních prostředích velmi liší. (**26**) Co se týče mozku, ten zpočátku také není diferencován podle pohlaví. Až těsně před narozením nebo ihned po něm začnou na mozek působit pohlavní hormony a

vytvářejí v něm specifické okruhy a uspořádají CNS odlišně u mužského a ženského jedince. (**26**) Gender je oproti tomu definován sociální situací, je viditelný jako soubor vlastností včetně chování, způsobu řeči, oblečení atd. Gender je tedy stále vidět, pohlaví však ne. (**26**) Určují-li se pohlavní rozdíly, hovoří se o „samčím a samičím“, ale když se definuje gender, je třeba mluvit o mužském a ženském. (**33**)

1.1.2. Přijetí genderu v české společnosti

S pojmem „gender“ se v české sociologii a dalších humanitních vědách začalo systematicky pracovat až po pádu komunismu, tj. od počátku 90. let dvacátého století. (**17**) Na otevření diskuse o genderové rovnosti se mnozí lidé od samého počátku dívali jako na uměle vykonstruovaný problém a politický „výmysl“. V kontextu mezinárodních vztahů se dá s jistou nadsázkou dokonce tvrdit, že v očích řady Čechů se snaha o řešení genderových otázek doposud jeví stejně tak nežádoucí jako nárůst a nové formy kriminality, šíření drog, pornografie a další negativa „importovaná ze Západu“. (**17**)

1.1.3. Genderová socializace a sociální kontrola

Genderová socializace probíhá ve všech známých společnostech. Sociální vědci se povětšinou shodují v tom, že i když se člověk rodí s určitou genetickou výbavou a předpoklady, hlavní vliv na to, jaké role bude v životě plnit a hrát, má právě proces socializace. Sociální zkušenost totiž velmi silně ovlivňuje biologické charakteristiky, se kterými „přicházíme“ na svět. (**17**) Mezi základní teorie socializace z hlediska genderu patří:

a) teorie nápodoby (kopírováním)
b) kognitivní vývojová teorie (dítě se mění tak, jak mu to dá rozum)
c) psychoanalytická teorie (proměna sexuálně motivovaného chování a prožívání – základem této teorie je koncepce Sigmunda Freuda, která je postavena na předpokladu osvojování si genderových vzorců a rolí prostřednictvím identifikace dítěte s rodičem

stejného pohlaví. Freud přitom staví na adrocentrické představě o nadřazenosti všeho mužského jako normy nad ženským, př. ženy závidí mužům penis). (**17**)

Existuje také jasná sociální kontrola. Je uplatňována prostřednictvím různých typů pozitivních (povzbuzení, uznání, pochvala) i negativních sankcí (výsměch, kritika). (**17**) Sociální kontrolu zajišťuje jak blízké okolí, tedy rodina, tak i vzdálené okolí, tedy škola. (**17**) Genderová socializace se také například projevuje při volbě studijního oboru a samotného pracovního prostředí. Velká část mladých žen totiž již při nástupu do prvního zaměstnání volí takovou práci, která bude později slučitelná s jejich odpovědností za domácnost a péči o děti. Mladí muži se vedle toho snaží najít si práci, díky které v budoucnu finančně zajistí rodinu. (**3**)

1.1.4. Genderové stereotypy

Často mluvíme o genderových stereotypech ve smyslu očekávaných obsahů nebo apriorních soudů vážících se ke kategoriím maskulinity a feminity. Stereotypy si osvojujeme v průběhu socializace jako „osvědčená“ a „pravdivá“ schémata odrážející dlouhodobou zkušenost našich předků. O jejich adekvátnosti obvykle nepochybujeme. (**17**) Genderové stereotypy a s nimi spojený tlak na konformitu představují jednoznačnou společenskou bariéru a překážku individuálního rozvoje lidské osobnosti. (**17**) Vždyť už každý novorozenec je okamžitě klasifikován podle pohlaví, je mu také okamžitě připsán určitý gender. V některý nemocnicích mají i pro chlapce a dívky barevně odlišené přikrývky a oblečení. (**26**)

Výčet několika vlastností, které se stereotypně opakují, kdykoli se charakterizují „typicky ženské“ a „typicky mužské“ způsoby chování.

ženy jsou:	muži jsou:
empatické	bojovní
nerozhodné	objektivní a věcní
nesamostatné	odhodlaní
ohleduplné	odvážní až opovážliví
pasivní	panovační

pečlivé a opatrné	podnikaví
plné porozumění	přímí
poslušné	racionální
senzibilní	sebevědomí
úzkostné	tvrdí. (**16**)

Závěrem ještě dvě často používaná pravidla: „Kluci nepláčou“. „Holky se neperou“. (**17**)

1.1.5. Genderový kontrakt

Tento pojem do sociologie zavedla Carole Pateman v knize The Sexual Contract (1988). Genderový kontrakt zahrnuje soubor nepsaných pravidel, která ženám a mužům připisují různou práci a různou hodnotu, jiné povinnosti a odpovědnosti. Tato pravidla, která vždy znevýhodňují jedno pohlaví, jsou uplatňována v každodenním životě. V důsledku genderového kontraktu jsou znevýhodněny především ženy, jelikož nejvýše ceněná pracovní místa jsou připisována a reálně přidělována většinou mužům. Často jsou však znevýhodňováni i muži. Takovým příkladem je praxe rutinního svěřování dětí do péče matek. (**17**)

1.1.6. Genderová identita

Genderová identita = systém aktivit a symbolických, převážně jazykových prostředků, pomocí kterých jsou v určitém společenství muži a ženy vymezováni a prezentováni jako odlišné a specifické skupiny lidí. (**17**) Kritickou roli ve vývoji genderové identity dítěte hraje očekávání jeho rodičů. (**26**) Genderová identita se totiž vytváří již velmi brzy a obvykle ji už nelze změnit. Klinické pokusy ukazují, že výchovu k určitému pohlaví lze přesměrovat na druhé pohlaví do 2 let věku dítěte. Změna po 4 roce by vedla k závažnému poškození. (**26**) Genderová identita, tedy cítit se jako muž nebo jako žena, je základní dominantou genderové role, tedy žít jako muž nebo jako žena. (**26**)

1.1.7. Genderové role

Je to soubor předpisů a očekávání spojených s chováním a jednáním mužů a žen. Jsou předávány a zachovávány procesem socializace a bývají ovlivněny celou řadou představ a předsudků. (**17**) Stále zůstává záhadou, jak lidský jedinec uchopí to, co mu bylo dáno biologicky, a promění to do společenské role. (**26**)

Rovnost podle genderu je koncept, který říká, že všichni lidé mají svobodu a právo rozvíjet svoje osobní schopnosti a činit rozhodnutí bez omezení, která určují genderové role, a že rozdílné chování, aspirace a potřeby žen a mužů budou považovány za rovné. (**26**) Za ústřední v procesu vývoje genderových rolí patří:

- socializace manipulací (př. matka češe dívku a říká, že je hezká - dítě přijímá matčin pohled na sebe sama jako na „hezkém = ženské“)
- prostřednictvím zaměřování pozornosti na určité objekty (dítě brzy přichází do styku s hračkami rozlišenými podle pohlaví)
- verbální pojmenován („jsi zlobivý kluk“ „ hodná holčička“)
- vystavení činnosti (chlapci i dívky se setkávají s tradičními mužskými i ženskými činnosti: Matky trvale podněcují dívky k domácím pracem). (**26**)

Při osvojování genderové role má již malé dítě tendenci imitovat silnějšího rodiče, ať je to otec nebo matky, a identifikovat se s ním. (**26**)

1.1.8. Historie genderu a feminismu

Fáze změn zavedených rolí a pozic mužů a žen z hlediska historie můžeme rozdělit na:

1. období - od roku 1540 do roku1640 (začala stoupat odpovědnost žen)
2. období - od 2. poloviny 19. století (vznik hnutí, které chtělo „osvobodit ženy“)
3. období - současnost

Tato období jsou spojena se vznikem ženských hnutí. Jejich existence naznačuje, že nikdy nebyly dořešeny základní problémy týkající se postavení žen. (**26**) S tím souvisí

fakt, že i mezi feministkami byla většina přesvědčena o tom, že příroda vytvořila mezi mužem a ženou rozdíly, které mají jasně daný společenský dopad. Snad proto, že viktoriánská společnost ženy tolik utiskovala a diskriminovala, zaměřili se feministky jen na některé problémy, např. na oblast politiky, vzdělání. (**26**) Potřeba analyzovat gender vyvstala v průběhu minulého století v souvislosti s aktivizací ženského hnutí, které nastolilo téma systematických nerovností mezi muži a ženami ve vyspělých západních zemích, ale též v souvislosti s rozvojem řady sociálně vědních disciplin (antropologie, sociologie, psychologie). (**29**)

1.1.9. Feminita x maskulinita

V různých kulturách lze nalézt různé stereotypy maskulinity a feminity. (**26**) Lidé jsou si vědomi rozdílů mezi těmito pojmy a cítí potřebu viditelně se k jednomu z ideálů přiklonit. (**26**) Zajímavostí například je, že s délkou vzdělání zároveň roste i míra feminity u mužů a makulinity u žen. (**26)** Gender je tedy podíl maskulinity a feminity u dané osoby a je zřejmé, že u mnoha lidí jsou přítomny obě tyto kvality. (**26**) Gender je ve své podstatě vyjádřením představy, že se lidské bytosti dělí na 2 skupiny, ženy a muže, které mají do značné míry odlišné mužské (maskulinní) a ženské (femininní) charakteristiky vlastností, schopností atd. Lze říci, že prakticky ve všech známých společnostech gender vyjadřuje asymetrii, kdy maskulinita je dána jako nadřazená a jako norma, od které je feminita odvozena (v této souvislosti hovoříme o androcentrismu, doslova mužskostřednosti). (**29**) Prakticky všechny atributy, které v naší kultuře spojujeme s feminitou, mohou být a jsou v jiných kulturách považovány za maskulinní a naopak. (**29**)

1.2. Gender a rodina

Rodina patří z hlediska reprodukce a tvorby genderových vztahů k jedné z nejdůležitějších institucí. (**17**) Představuje jednu z mála oblastí, v nichž je uplatňování „ženských“ hodnot tolerováno a akceptováno. Tato akceptace má navíc svoje určité

hranice, odvíjející se zejména od ekonomické závislosti žen a dětí na mužských živitelích. (**17**) Rodina jako základní jednotka sociálního systému je přesně strukturována a hierarchicky uspořádána právě na bázi „pohlaví“. (**2**) Jednotlivé role členů v české rodině jsou založeny na stereotypně udržované genderové konstrukci mužských a ženských vlastností, kompetencí, možností a strategií. V zásadě se dá říci, že jde o přisouzení soukromé sféry rodiny a rodinných vztahů ženě a veřejné sféry vyjednávání a rozhodování muži. Tedy odpovědnost za chod domácnosti je přisouzena ženě a odpovědnost za finanční zajištění muži. (**3**)

1.2.1. „Druhá směna“

Genderové rozdělení rolí v české společnosti se nejvíce projevuje ve dvou oblastech, a to v domácnosti a na pracovním trhu. Tyto dvě sféry jsou vzájemně provázány prostřednictvím gender kontraktu, kterým je ženám připisována větší kompetentnost k práci v domácnosti a mužům větší schopnost a úspěšnost na trhu práce. Tento systém je pak nevýhodný pro české ženy na trhu práce. (**3**) Práce v domácnosti je pro ženy, které jsou zároveň aktivní na trhu práce, jakousi „druhou směnou“ (second shift). (**17**) Zároveň je tato činnost naší společností považována za samozřejmost a její význam a hodnocení je velmi nízké. Vedle toho je třeba zdůraznit, že české ženy samy nemají zájem zříci se odpovědnosti za chod domácnosti. (**3**) Jak uvádí ČERMÁKOVÁ, M. (**3**), současná generace žen a mužů, kteří zakládají rodiny a domácnosti si již stále častěji uvědomují možnosti profesní realizace žen. Proto je mladá generace mnohem více nakloněna rovnoměrné dělbě práce a odpovědnosti za domácnost a má častěji tendenci využívat služeb placené práce v domácnosti, alespoň na začátku společného soužití. Ovšem v mnohých rodinách po narození dětí nastává zlom v ideální představě o rovnoprávném rozdělení činností. Tím, že žena zůstává doma s dítětem, automaticky přebírá většinu práce v domácnosti. Na muže je pak kladen větší důraz na finanční přínos do domácnosti. Výzkum však také zjistil, že pro mužské sebevědomí je snadnější vyrovnat se se skutečností, že má ženu úspěšnou v povolání a nijak znamenitou

hospodyni, než pro ženské, že její muž sice zvládne vynikajícně domácnost včetně kuchyňských prací, ale je neúspěšný v povolání. (**23**)

Bylo prokázáno, že česká žena věnuje domácí práci týdně v průměru asi 25 hodin, muž asi 10 hodin. (**3**) Péče o děti je v 75% českých domácností také výhradně záležitostí ženy. Ve zbývajících případech se o děti starají oba partneři stejně. (**3**)

1.2.2. Výchova

Jak uvádí KŘÍŽKOVÁ, A. (**17**), významnou součástí výchovy je ovlivňování dětských her jakožto základu budoucích „dospělých" činností a aktivit. Z toho plyne, že dívky by si měly hrát s panenkami, protože se musí připravovat na životní roli matky. Z hlediska výchovy je pak zásadní i rozdílný přístup rodičů k chlapcům a dívkám, pokud jde o agresivitu a pasivitu. Pasivita u chlapců bývá často přijímána s nevolí stejně tak jako agresivita u dívek. (**26**) Ať už však hraje výchova, z hlediska genderu roli naprosto zásadní či o něco menší, výzkumy ukazují, že už od narození se k děvčátkům a chlapečkům chováme odlišně, což má samozřejmě své důsledky. (**14**) Skutečnost, zda jsem muž anebo žena pak podstatným způsobem ovlivňuje mé hodnotové orientace, možnosti, šance, životní perspektivy, volbu životních strategií, můj individuální životní styl. Tento fakt má vliv i na výběr mého povolání či profese a má bezesporu vliv na výši mého výdělku i pozici. (**2**)

Během 3. roku života začíná dítě chápat, ke kterému pohlaví náleží. Už ví, zda je chlapeček, nebo holčička. Neví ovšem, jestli je tato příslušnost k pohlaví neměnná a trvalá. Teprve mezi 6. až 8. rokem života se pak odehrává to, co v odborném jazyce označujeme jako „ustavení neměnnosti vlastní pohlavní příslušnost". (**16**)

Sledování skupiny rodičů prokázalo, že otcové i matky své dcery v prvních šesti měsících života hojněji „distálně stimulují", tzn. na dálku – úsměvy, slovy, zpěvem apod. než své syny, naproti tomu chlapcům se v prvních šesti měsících života dostává ve větší míře „stimulace proximální", tzn. dotyků, hlazení, houpání, kolébání, vyzdvihování do výše apod. Během druhého roku života se pak tyto rozdílnosti v rodičovském chování vůči dítěti stírají. (**16**)

1.2.3. Co očekává společnost

U chlapců se očekává, že dojde k separaci od matky i otce a identifikaci s mocenskou stránkou otce, od dívek, že získají během vývoje dovednosti potřebné k udržování a rozvíjení vztahů, schopnosti reagovat na pocity a nálady blízkých lidí. (**33**) Jak uvádí OAKLEYOVÁ, A. (**26**), děti kteréhokoliv věku, které se nechovají podle vzorce přisuzovaného jejich pohlaví, jsou většinou pokládány za problémové. Každopádně ve statusovém rozvrstvení české společnosti stále převládá mužská dominance. (**2**) Děti se učí chovat podle přisouzeného pohlaví tím způsobem, že se s nimi rozdílně zachází a jsou různým způsobem utvrzovány (chlapec tehdy, když se chová „jako správný muž“, zatímco dívka tehdy, když se chová tak, „jak se na děvče sluší“), více nebo méně skrytě jsou na ně kladeny určité nároky. (**16**)

1.2.4. Teorie vzniku pohlavních rozdílů

V podstatě můžeme rozlišit tyto psychologické teorie vzniku a vývoje pohlavních rozdílů:

Teorie utvrzování = chlapci a děvčata jsou již od nejútlejšího dětství utvrzováni v takových způsobech chování, které společnost považuje za přiměřené jejich pohlaví. Projevují-li se naopak způsobem nepřiměřeným, způsobem, který je připisován opačnému pohlaví, je takové chování v lepším případě ignorováno, v horším případě si vysloužíí nesouhlas, kritiku, upření privilegií. Je rovněž doloženo, že otcové i matky podporují soutěživé chování spíše u synů něž dcer, zatímco dcery jsou chváleny za čistotu, pořádnost a slušné vystupování. Vůči dcerám jsou rodiče daleko něžnější, láskyplnější a cituplnější, zatímco u synů očekávají nezávislost a sebekontrolu. Synové bývají také více a častěji trestáni. Dcery jsou zas pod silnější kontrolou.

Teorie napodobování (imitační) = chlapci a dívky získávají chování typické pro své pohlaví tím, že pozorují vzory téhož pohlaví a jejich pohlavně typické chování napodobují a přejímají. Tzn. chlapci napodobují své otce, zatímco děvčata napodobují matky.

Teorie ztotožnění (identifikační) = během prvních let života se mezi dítětem a jeho nejdůležitějšími blízkými osobami, zpravidla jsou to otec a matka, rozvíjí intenzivní emocionální vztah a vazba. Na základě toho se pak děvčátko „identifikuje“ s matkou a chlapeček s otcem.

Teorie poznávání (kognitivní) = dítě postupně získává schopnost rozlišit a přiřadit k jednomu nebo druhému pohlaví nejen sebe, ale také osoby ve svém okolí. Jako záchytné body mu slouží v raném dětství především znaky jako oděv, vlasy, hlas, tělesná stavba apod., později přibývají rozlišovací znaky jako způsob chování, záliby a druh zaměstnání, postoje a názory.

Dosud nebyla vypracována souhrnná teorie, která by obsahovala prvky všech čtyř částečných teorií. (**16**)

1.3. Gender a škola

Rodina představuje prostředí, v němž probíhá primární socializace, sekundární socializace pak probíhá ve škole. (**29**)

1.3.1. Učebnice

Jak uvádí KŘÍŽKOVÁ, A. (**17**), z hlediska individuálního vývoje představují školní učebnice významný prostředek ovlivňování myšlení a jednání dětí. K utužování genderových stereotypů přispívají v České republice stále genderově necitlivé učebnice. (**14**) Např. koncepce předmětu dějepis, kde jsou řazeny chronologicky události jako bitvy a politické převraty, vede spíše k uplatnění mužů. Na materiálech importovaných ze zahraničí je více patrná snaha o genderovou neutralitu a podporu rovných příležitostí. (**14**)

Podobné znaky jako v učebnicích, bychom mohli najít už v knížkách určených pro nejmenší děti. Děvčata jsou v obrázkových knížkách prezentována podstatně méně než chlapci a jsou hlavní postavou jen asi v 10% knížek. Zároveň jsou představována jako

bytosti pasivní, slabé a bezmocné, zatímco chlapci vystupují jako aktivní, silní a inteligentní hrdinové. (**16**)

1.3.2. Studijní výsledky

Z inteligenčních testů vyplývá obecný závěr, že dívky mají lepší výsledky v časnějším dětském věku a chlapci naopak později. (**26**) Pokud bychom rozčlenili intelekt do několika složek, rozdíly mezi ženami a muži se projevují ve verbálních schopnostech, numerických schopnostech, prostorových schopnostech, tvořivosti a analytických schopnostech. Verbální aktivita je hlavně doménou dívek, a to převážně v období předškolního věku. Děvčata mluví dříve než chlapci, dříve užívají delší věty a také se naučí dříve číst. (**26**) Rozdíl ve slovní zásobě se stírá přibližně ve věku pěti až šesti let, rozdíl ve čtení však přetrvává přibližně až do deseti let. V testech gramatiky, pravopisu a plynulosti projevu zaostávají chlapci za dívkami po celý školní věk. Pokud jde o numerické schopnosti, v raném dětství není mezi dívkami a chlapci rozdíl, v pozdějším školním věku si však lépe vedou chlapci. (**26**) Během školní docházky dosahují lepšího prospěchu dívky a obecně si vedou lépe i u zkoušek. (**26**). Výzkumy ukázaly, že dívky v segregovaných, čistě dívčích školách prospívají lépe než v koedukovaných. Naopak chlapci mají lepší výsledky ve třídách koedukovaných. (**29**)

Srovnáme-li intelektuální úspěšnost s nadáním, je zřejmé, že si dívky vedou lépe i v předmětech, v nichž chlapci projevují větší talent. (**26**) Z toho vyplývá, že je často značná propast mezi školními výsledky jednotlivých dívek a naměřenou hodnotou IQ. (**26**) Relativní neprospěch (výkony horší než odpovídají inteligenci jedince) se u dívek začínají projevovat především kolem puberty. Dochází k tomu tedy v době, kdy se zrychluje hormonální diferenciace pohlaví a kdy jsou příslušníci obou pohlaví více podněcováni k rolím, které se od nich očekávají v dospělosti. U mužské role se dosažení pracovního úspěchu považuje za samozřejmost, u ženské role je tento nedílnou součástí naopak spíše konformita. Výsledkem je dvojí tlak na dívky – jednak mohou být intelektuálně schopné a mít chuť do akademické práce a jednak jsou si vědomy skutečnosti, že k sociální roli dospělé ženy patří nižší studijní schopnosti a nižší

pracovní výsledky než je tomu u muže. Jak uvádí OAKLEYOVÁ, A. (**26**), tato skutečnost spolu se sebevědomým vystupováním chlapců ve vztahu k dívkám vyvolává u dívek obavu, že budou-li nadále dosahovat dobrých pracovních výsledků, bude to na úkor jejich feminity, tj. jejich popularity u chlapců.

Bylo zjištěno, že identifikace s rodičem opačného pohlaví vede u chlapců i u dívek k vyšší intelektuální úspěšnosti. Speciální testy prokázaly, že bystřejší muži mají vyšší stupeň feminity a nižší stupeň maskulinity než jejich méně inteligentní kolegové. U žen je to právě naopak. **(26**) Mezi vlastnosti, které jsou v této souvislosti častěji danému pohlaví přisouzené, patří: dívky jsou více než chlapci závislé na ocenění druhých lidí; chlapci jsou více zaměřeni na vlastní hodnocení svých aktivit; dívky obtížněji, než chlapci budují sebevědomí a sebedůvěru ve své vlastní schopnosti a výkon. **(29**)

1.3.3. Vliv školního prostředí

Jak uvádí SMETÁČKOVÁ, I. (**29**), škola by měla být prostředím, kde žákyně a žáci rozvíjejí své individuální předpoklady a kde nejsou v tomto rozvoji svazováni žádnými očekáváními a pravidly a vázáni na skutečnost, zda je člověk ženou či mužem. Tento fakt je spojován spíše s demokraticky orientovanou školou. Mnoho škol však není schopno tomuto požadavku dostát. Hlavním důvodem přitom bývá zejména neznalost věci. Škola má vedle svého dominantního úkolu, kterým je vzdělávání a výchova, i řadu dalších vedlejších funkcí. Je jím například funkce ochranitelská nebo prognostická a selektivní. Poslední dvě jmenované slouží k vytyčování budoucí vzdělávací se zaměřením na pracovní dráhu daného žáka či žákyně. (**29**) Navzdory tomu, že škola má ze své podstaty tendenci působit spíše konzervativně, je vůči ní vznášeno mnoho požadavků, jejichž společným jmenovatelem je změna prostřednictvím nejmladší generace. Jedním z těchto požadavků je, aby škola vedla žáky a žákyně hlavně ke genderové rovnosti a otevřenosti. (**29**)

1.3.4. Výuka a vzdělání

Z historie je známo, že nejprve byly školy ženám zcela uzavřeny (demokratizace školství nastala až ve 2.polovině 20.století). Ve středověku bylo vzdělání určeno jen majetným lidem. Společné pro obě pohlaví bylo trivium, tzn. výuka čtení, psaní, počítání a k tomu se u mužů přidával tanec, lov, filozofie, matika, rétorika, u žen zase cizí jazyky, hudba a zbožnost. V období osvícenského absolutismu byla prosazena povinná školní docházka. Výuka u dívek se však stále spíše vztahovala k péči o domácnost. (**29**) V současné době je situace v mnohém podobná a můžeme říci, že genderové nerovnosti se začínají formovat již na prvních stupních vzdělávacího systému, v mateřských a základních školách. (**14**) Proto je třeba politiku rovných příležitostí uplatňovat již při výuce a výchově nejmladších dětí a zvláště pak při vzdělávání posledních ročníků základních škol a na školách středních, kdy se rozhoduje o jejich budoucím povolání.

V současné době je nejběžnější vyučovací formou hromadné neboli frontální vyučování, což znamená, že ústřední roli hraje učitel. (**29**) Převládá aktivita učitele/ky a nejlépe tomu odpovídá uspořádání lavic do řad za sebou. Pokud ovšem chceme do činnosti více zapojit samotné žákyně a žák, je dobré využít jiného uspořádání, např. umístit lavice do tvaru U či V, případně do tvaru čtverce, obdélníku či kruhu. (**29**)

Jak uvádí KARSTEN, H. (**16**), mnoho odborníků na výchovu kritizuje skutečnost, že prvních deset let života dítěte je jeho výchova téměř výlučně v rukou žen, doma je to matka, v jeslích a ve školce vychovatelky, ve škole učitelky. Vyrůstajícím chlapcům se pak často nedostávají mužské vzory, a tak se ve své snaze o ustavení své mužské pohlavní identity obracejí ke stereotypním nerealistickým obrazům mužů, jak je podávají především hromadné sdělovací prostředky. (**16**) V této souvislosti je vhodné také uvést jaká byla a je situace při uplatnění učitelek v pedagogické oblasti. Ženy byly nejprve z pracovní sféry zcela vykázány, posléze jim byla svěřována pozice vychovatelek a učitelské povolání se jim otevřelo až ve 20.stol. (**29**) K postupnému nárůstu počtu žen ve školství docházelo přibližně od 2.poloviny 19.století. (**29**) V současné době je situace taková, že učitelství je obor převážně feminizován a tak

dochází až k paradoxním situacím, kdy z dominantně ženského pedagogickém sboru, v němž je třeba jen jediný muž, je právě on vybrán do vedení školy. (**29**)

Stejně genderované jako fyzické prostory jsou i školní předměty, a to jak na symbolické úrovni, tak z hlediska zastoupení žen a mužů - učitelů. Ženy častěji učí humanitní předměty, muži zase předměty z oblasti přírodních věd a technické předměty. (**29**)

1.3.5. Genderová studia

Jde o vědeckou disciplínou sledující různé sociálně a kulturně podmíněné rozdíly mezi muži a ženami ve společnosti, a to nejen v současnosti, ale i v minulosti. Jejich cílem je sledovat a interpretovat empirická data o rozdílech a zvláštnostech obou pohlaví a vytvářet sociální citlivost a kultivovat analytickou schopnost z pohledu gender. Genderová studia nejsou orientována jen na problematiku žen, ale šířeji na problematiku žen a mužů ve společnosti. (**14**)

Základem výuky gender by měla být diskuse. Podnětem mohou být citáty či texty, a to jak feministek či feministů, tak i autorů či autorek zaměřených proti feminismu či podporujících nerovnost. Studentky a studenti se zamyslí nad tím, jak danému textu porozuměli, zda s ním souhlasí či nikoli, jak se obsah textu slučuje s tím, co znají ze své zkušenosti. (**14**) Výuka gender je zároveň výchovnou k toleranci a k rovnosti mezi oběma pohlavími. Tím, že zpochybňuje stereotypy a předkládá širokou škálu alternativních modelů, napomáhá též k svobodné volbě mladých žen a mužů prožít svůj život tak jak chtějí, zvolit si v budoucnu profesi, kterou chtějí, atd. Pro výuku gender je důležité, aby se ke slovu dostali všichni. Aby bylo zřejmé, že názor každého studenta a každé studentky má právo zaznít, je vhodné třídu rozdělit do menších skupin. (**14**) Úkolem výuky gender i generově pozitivní výuky není převrácení nerovností, aby z mužů byli otcové v domácnosti a z žen dravé podnikatelky, ale podpora možnosti svobodné volby. (**14**)

1.3.6. Generické maskulinum

Mluvčí v češtině velmi často počítá s tím, že pod takovými pojmy jako „žák“, „student“, „učitel“, „vědec“, „politik“ atd. přece zahrnuje také ženský rod. (**29**) Můžeme se s tím setkat např. u vnitřního řádu školy. Používání generického maskulina přispívá zásadním způsobem k dělení světa na mužský a ženský se všemi sociálními důsledky. (**29**)

1.4. Gender a práce

1.4.1. Genderová segregace pracovního trhu

Je jím označována specifická koncentrace žen do určitých oborů (školství, zdravotnictví, služby) a nižší pozic, mužů do oborů jiných (průmysl, zemědělství) a na pracovní místa s vyššími kompetencemi a řídící odpovědností. (**17**) Kořeny rozdělení žen a mužů do různých oborů a pozic sahají až do období rané výchovy v rodině. Tlak na volbu generově vhodného pracovního oboru či profese v různých podobách provází i oficiální výuku a vzdělávání. (**17**) Výrazným projevem segregace trhu práce z hlediska genderu je feminizace některých pracovních odvětví. Bývají tak označovány obory a pracovní místa, kde ženy tvoří více než 70% všech pracovníků. Těmto oborům jsou postupně připsány všechny stereotypní feminní charakteristiky jako citlivost, schopnost péče o druhé, obětavost, empatie, trpělivost apod., a s feminizací jdou ruku v ruce další charakteristiky postavení ženy na trhu práce jako jsou nižší mzdy, nižší prestiž povolání, nižší jistota i méně zaměstnaneckých výhod. (**17**) Obecně na českém trhu práce platí, že čím vyšší pozice, tím méně žen, a tím větší rozdíl ve mzdách mezi muži a ženami. Výrazné diference a nerovnosti se pak projevují ve mzdách např. vysokoškolsky vzdělaných žen a mužů, a to napříč všemi zaměstnáními. „Vysokoškolačky“ vydělávají v průměru pouze 65% mzdy „vysokoškoláků“. (**17**) Dá se tedy tvrdit, že jednotlivé obory mají svůj „gender“ (jsou „genderovány“). To znamená,

že podle toho, jaký podíl mužů a žen v nich pracuje, jsou nastavena pravidla a podmínky práce, postupu, finančního ohodnocení a výhod. (**9**)

1.4.2. Ženy a muži ve vrcholném managementu

Mužům zaměstnaným v „ženských“profesích a organizacích jsou vesměs, z pohledu společnosti, „schvalována“ pouze místa ředitelů či vrcholových manažerů. Jak uvádí KŘÍŽKOVÁ, A. (**17**), genderová identita mužů, pracujících vedle žen jako řadoví vychovatelé, učitelé, ošetřovatelé apod., bývá proti tomu obvykle zpochybňována. Takoví muži jsou často považováni za zženštilé, homosexuální. (**17**) Ženy s manažerskými ambicemi si musí nejen osvojit řadu maskulinních projevů a postupů, ale jsou víceméně společensky přinuceny o svá místa také usilovat mnohem intenzivněji než muži. (**17**) Navíc mnohé manažerky projevují tendenci k výrazné identifikaci se zažitým pohledem na ženy jako na obecně méně schopné a spolehlivé pracovníky. Aby dokázaly, že do této kategorie zaměstnanců samy nepatří, chovají se vůči jiným ženám často přehnaně kriticky a netolerantně. (**17**) Na základě principů statistické diskriminace jsou v současnosti znevýhodňovány i ty ženy, které se (z různých důvodů) rozhodly, že nebudou mít děti a/nebo rodinu. (**17**) Sociologické výzkumy mužů a žen v manažerských pozicích dokládají rozdíly v modelu, který převládá v rodinách mužů a žen manažerů/manažerek. Většina mužů na manažerských místech má rodinu a jejich partnerka, pokud pracuje, nemá výrazné kariérové ambice, naproti tomu většina žen manažerek je rozvedená, svobodná a/nebo bezdětná. Pokud mají ženy v řídících pozicích partnera, je rovněž orientován na pracovní výkon a kariéru. (**17**)

1.4.2.1. Benchmarking genderových vztahů

Představuje obecný postup cílené a systematické proměny organizace generové na generově integrovanou. Základním předpokladem úspěchu je motivovaný a přesvědčivý vrcholový management. (**17**)

1.4.2.2. Tokenismus

Je to negativní jev plynoucí z ojedinělosti žen v managementu. Tento fenomén plyne ze situace, kdy je zástupce určité skupiny (např. pohlaví, národnost, rasa) v určitém společenství (organizace, pracovní skupina) jediný či početně vzácný. Jak uvádí KŘÍŽKOVÁ, A. (**17**), prakticky to znamená, že jakkoliv se manažerky snaží skrýt či potlačit svou ženskost, která je vnímána jako nepatřičný „handicap“, muži jim nadále připisují atributy stereotypně spojované s ženskou pozicí v práci. Zdůrazňování těchto vlastností je využíváno jako protiargument postupu a kariérnímu úspěchu žen. (**17**)

1.4.2.3. Genderový mainstreaming

Tento pojem znamená systematickou integraci priorit a potřeb žen a mužů do všech organizačních postupů a opatření, tedy to, že možné genderové důsledky veškerých rozhodnutí a změn jsou brány v úvahu už ve stadiu jejich plánování. (**17**) Genderový maninstreaming jako nástroj a strategie přihlíží k biologickým odlišnostem mužů a žen i k jejich odlišným společenským a životním podmínkám a současně se snaží vyhnout stereotypizaci a zjednodušování mužských a ženských rolí. (**17**)

1.4.2.4. Management genderových vztahů

Jde o oblast teorie a praxe řízení vztahů a mezi muži a ženami v organizacích. Zaměřuje se na odstraňování genderově podmíněných nerovností a diskriminace v podnicích, ale i v širší společnosti. Cílem je pak genderově integrovaná organizace. (**17**)

1.4.2.5. Skleněný strop

Je to neviditelná bariéra, která vzniká v organizacích ovládaných muži. Působí jako komplex neviditelných struktur, které ženám komplikují až znemožňují profesní postup.

(**17**) V současnosti se však začíná mluvit i o dalším fenoménu, který ohrožuje úspěšnost žen ve vedoucích pozicích. Ani poté, co probourají skleněný strop, totiž nemají vyhráno, ocitají se na tzv. skleněném útesu. (**17**)

1.4.3. Kariéra žen - Práce a domácnost

Kariéra ženy je většinou během jejího života přerušovaná, kariéra muže ne. (**26**) Průměrná žena má kariéru rozdělenou do 3 fází:

1. od ukončení školy do narození 1. dítěte (plný úvazek)
2. má malé děti (kariéru úplně nebo částečně opouští)
3. od doby kdy nejmladší dítě nastupuje do školy až do důchodu. (**26**)

Specifikem českých žen oproti ženám jiných zemí je vysoké procento pracujících žen, dvoupříjmové rodiny (což je většinou nutnost), dále adaptace žen jako podnikatelek, advokátek, manažerek, a v neposlední řadě jako zajímavých pracovních sil, které jsou ochotny pracovat za nižší plat. (**33**) Mzdové rozdíly mezi muži a ženami se pohybují v rozmezí 30 – 50%, a to i na stejných pozicích. Žena na českém trhu práce, a zvláště s rodinou je považována za velmi nejistou a z toho důvodu i za neperspektivní pracovní sílu. (**3**) Po absolvování mateřské a rodičovské dovolené začíná česká žena znovu budovat svou přerušenou pracovní dráhu. V této době však již finanční příjem muže, jehož pracovní dráha přerušena nebyla, výrazně přesahuje příjem ženy a její příjem se pro rodinu stává „druhým“, i když nezbytným. (**3**)

Výrazná dvojí zátěž žen je daná jejich podílem na trhu práce a zároveň rozhodující rolí v chodu domácnosti a rodiny. (**9**) Jak uvádí HAŠKOVÁ, H. (**9**), zaměstnavatelé v současnosti neposkytují příliš mnoho výhod nad rámec zákonných opatření, která by usnadňovala zaměstnancům skloubení jejich pracovního a rodinného života, a pokud k tomu dochází, výhody požívají právě nejčastěji nejprestižnější obory a pozice, a tedy ne obory, ve kterých převládají ženy, které by měly zájem těchto možností pro skloubení práce a rodiny využít

1.4.3.1. Možnosti skloubení zaměstnání a domácnosti

Řešením je:

- Kratší pracovní doba
- Sdílení pracovních úvazků
- Flexibilní pracovní doba je pracovní doba, která zaměstnancům umožňuje regulovat začátek, průběh i konec pracovní doby tak, aby splnili zadané úkoly. Tuto možnost ovšem některá zaměstnání nenabízejí.
- Subdodavatelská práce (teleworking) je práce, která je za odměnu vykonávána doma nebo na jiném místě podle výběru osoby, jež ji vykonává.
- Asistence v péči o děti – může se konat v zařízení státním, obecním, církevním, neformálních a svépomocných sdružení, apod.). Vedle mateřských škol, družin a různých zájmových aktivit pro děti jsou také zřizovány „dětské koutky“. (**10**)

1.4.4. Rovná práva žen a mužů v zaměstnání

Rovnost mužů a žen na pracovním trhu je již zakotvena v českém právním řádu, avšak v praxi dále přetrvávají značné rozdíly v postavení mužů a žen. K nerovným podmínkám přispívá i nízká informovanost nebo nezájem zaměstnavatelů při zavádění rovných příležitostí. (**28**)

V České republice existuje zvláštní disproporce vnímání rovných příležitostí na trhu práce. Zatímco zaměstnavatelé se dušují, že z jejich strany k žádné diskriminaci nedochází, uchazeči a uchazečky o práci jsou mnohdy jiného názoru. (**13**)

Genderová diskriminace se často vyskytuje již v samotných nabídkách zaměstnání. Některá pracovní místa zaměstnavatelé stereotypně přisuzují pouze mužům a jiná ženám. Zvolenými formulacemi navíc skrytě diskriminují ženy mladé nebo naopak starší, ženy s dětmi či ženy ucházející se o vyšší finančně lépe hodnocené posty. (**10**) Diskriminační inzeráty jsou nabídky tohoto znění: „Hledáme ředitele, vedoucího propagace, asistentku, sekretářku“. (**10**)

Zkušenosti z praxe ukazují, že zaměstnavatele mnohdy u ženy-uchazečky o zaměstnání nezajímá dosažená úroveň vzdělání, odborná kvalifikace, pracovní praxe apod., ale otázky týkající se jejího věku, počtu dětí a jejího věku, rodinného stavu a plánů v soukromém životě. Velmi často se také stává, že po sdělení počtu dětí a jejich věku, je žena z výběrového řízení vyloučena. (**10**)

Problém nezaměstnanosti žen nelze jednoduše redukovat na otázku genderu, svou roli také sehrává věk či vzdělání. (**18**) Zatím především úřady práce zaznamenávají společenskou závažnost genderových rozdílů, zřejmě proto, že ony „pracují" s kategoriemi žen s problémy uplatňování na trhu práce. (**18**) Muž je na trhu práce stále považován za nenahraditelného živitele rodiny. Jak uvádí ČERMÁKOVÁ, M. (**2**), tento stereotyp vytváří nerovný tlak na muže, aby vydělával co nejvíce peněz, což mu do jisté míry znemožňuje participaci na výchově dětí a chodu domácnosti a často také v případě, že jeho partnerka vydělává více než on, způsobuje psychický tlak „nesplněných očekávání".

1.4.4.1. Equal

Anglický výraz Equal znamená rovnoprávný. Je to název jedné ze čtyř iniciativ Evropského společenství a je jedním z nástrojů na dosažení cílů Evropské strategie zaměstnanosti. Hlavním cílem této iniciativy je podpora rovného přístupu k zaměstnání a boj proti diskriminaci a nerovnosti na trhu práce. (**36**)

1.4.4.2.Charta práv pracujících žen

Charta práv pracujících žen byla prvně vypracována v šedesátých letech Výborem žen MKSO. Po druhé Světové konferenci žen, ve Vídni roku 1963, a byla pak přijata osmým Světovým sjezdem MKSO, v Amsterdamu roku 1965. V letech 1975 a 1985 došlo k její přepracování. Sedmý Světový sjezd žen v roce 1999 uznal potřebu aktualizování Charty. Česká republika tento dokument podepsala v roce 2003. (**11**) Tento dokument mimo jiné zahrnuje právo na vzdělání a výchovu, přístup k zaměstnání

a postup, odborné vzdělání, odměňování, sociální jistoty, obchod se ženami, ochrana mateřství, právo na sdružování, účast v odborech atd. (**11**)

1.5. Gender a média

V odstranění diskriminace založené na příslušnosti k jednomu či druhému pohlaví hrají nezastupitelnou roli média. Bohužel česká média v současné době zatím přispívají spíše k prohloubení genderových stereotypů než k jejich odstranění. Ženy se prakticky neobjevují ve zprávách či na titulních stránkách novin a pokud ano, pak většinou jako zpěvačky či herečky, a „ženská" témata pronikají do běžných, tzn. ne speciálně ženských médií, jen pozvolna a stěží. Polonahé či nahé ženské tělo je běžnou součástí reklam na nejrůznější výrobky a v mnoha jiných reklamách jsou ženy zobrazovány ve svých tradičních rolích jako hospodyňky a pečovatelky. (**22**)

Za výchovu dětí jsou sice odpovědni rodiče, nicméně k socializaci chlapců i dívek přispívají, vedle dalších blízkých osob, jako jsou vrstevníci, sourozenci, učitelé, i všudypřítomné hromadné sdělovací prostředky. (**16**) Ovšem je třeba uznat, že média jsou nejen produktem, ale především podmínkou fungování otevřené společnosti. (**34**) Vedle umění (zejména literatury) a humanitních věd jsou prostředím a prostředníkem sebepoznání, sebeuvědomování a sebereflexe společnosti a jejích členů. (**34**)

1.5.1. Tiskoviny

Různé organizační tiskoviny a propagační materiály bývají upraveny v souladu s tradičními maskulinními hodnotami. Jde hlavně o úspěch, fyzickou sílu, výkon a materiální bohatství. (**17**) Samostatnou kapitolou je diktát krásy v dnešním ženském tisku. Ten je považován za jeden z nejsilnějších a nejnebezpečnějších sociálních tlaků současnosti na ženy. Má například blízkou souvislost s prudce narůstajícím výskytem anorexií a bulimií zejména u mladých u žen. (**34**)

1.5.1.1. Časopisy, převážně určené ženám

Zatímco v předválečném ženském tisku patřil profesní život žen organicky k ostatním „ženským“ tématům, dnes najdeme profily profesně úspěšných žen spíše v příloze Mladé fronty dnes nebo Lidových. (**34**) České feministické listy vznikly zhruba před sto lety. Jejich hlavním cílem bylo vzdělávat čtenářky. Časopisy v podstatě nahrazovaly ženám to, čeho se jim nejvíce nedostávalo. Tím bylo samozřejmě vzdělání. (**34**) Příkladem jsou časopisy Ženský svět a Ženské listy. Texty publikované v Ženském světě měly funkci osvětovou, výchovnou, naučnou, ale časopis byl také navíc místem pro polemiky a diskuse o tabuizovaných tématech, jako nechtěné těhotenství, právo ženy na svobodnou volbu partnera, reforma zákona o manželství atd. (**34**) Dnes je situace dost podstatně jiná. Současný český trh s periodiky a časopisy nabízí něco kolem tří tisíc různých titulů. Nakladatelství Europress na náš trh přinesl Bravo pak Tinu, postupně Ženu a život, Chvilku pro tebe, Bravogirl, také Rytmus života a Napsáno životem. Jsou zaměřeny na „obyčejného“ čtenáře (nižšího a středního vzdělání) a dělají masový, neagresivní bulvár, jehož ambicí není vzdělávat, ale „potěšit a pohladit“. (**34**) Druhým vydavatelstvím je Mona. Zde jsou produkovány takové časopisy jako je Story, Překvapení, Praktická žena a Vlasta s podtitulem „Všechny stránky ženy“. Vlasta je náš nejstarší časopis určený ženám, vychází již přes půl století a do objevení se Tiny, měl jasný monopol na českém trhu. Má nejstarší čtenářskou obec – průměrný věk je 45-48 let. Pod konkurenčním tlakem však Vlasta změnila grafickou úpravu (větší barevnost, dynamičnost a více fotografií) i obsah. Údernice a zasloužilé dojičky nahradila reklama a rubriky „Ze společnosti“ a „Sexuální poradna“. (**34**) V podstatě jsou si ženské časopisy tohoto typu velmi podobné. Rok starou Tinu nebo Katku nelze dost dobře rozeznat bez bližšího studia od právě vyšlé. (**34**) Zvláštním fenoménem je periodikum typu „Červená knihovna“. Všechny Harlequinky jsou vázány určitými pravidly, která se nesmí porušit, aby čtenářky dostaly to, co očekávají. Hrdinka bývá taková, aby se s ní čtenářka mohla ztotožnit: je docela hezká, ale žádná velká hvězda, trošinku si nedůvěřuje; a obvykle ještě v životě nepotkala toho pravého muže. Zato hrdina má být vysoký svalovec, bohatý nebo s potenciálem zbohatnout a hravě

uživit rodinu, s ostře řezanými rysy, jiskrou v oku, drsný a zároveň ohleduplný a pečující. Hrdinka si ho musí tak trochu zkrotit, upoutat ho a připoutat svým šarmem a erotickou přitažlivostí. (**34**) Jinak je tomu ovšem například u časopis Cosmopolitan. Ten ve svém feminismu pokročil daleko dál, především v oblasti sexuálního osvobození ženy. Na „Západě" je daleko známější a „profilovanější" než u nás, je to vlastně takový protějšek mužům určeného Playboy. (**34**) I tady se ovšem dají nalézt určitá „negativa" v podobě manipulačních strategií. Jde o tzv. indukovanou regresi, kdy magazín sám sebe staví do pozice starostlivého rodiče, který bdí nad dítětem (čtenářkou) a přebírá zodpovědnost za jeho rozhodnutí. Tomu odpovídá i tématické rozložení článků. Polovinu z nich tvoří témata zabývající se čtenářčiným problémem a nabízející radu. (**5**)

1.5.2. Televizní vysílání v České republice z genderového hlediska

Z hlediska toho, jak se mužské a ženské role projevují v českém televizním zpravodajství, dá se o Českou televizi, TV Nova a Primu mluvit jako o normotvorných v české televizní kultuře. (**34**) Komunikační strategie těchto televizí podléhá různým základním cílům. Na jedné straně stojí televize komerční (Prima, TV Nova) jejichž základní pravidlo je udržet co nejdéle co nejvíc lidí u obrazovky. Zcela odlišné poslání pak má veřejnoprávní Česká televize, jejíž komunikační strategie se podřizuje cílům do značné míry stanoveným zákonem, jako je např. zájem o minoritní skupiny vymezené etnicky, vzdělanostně, zájmově a některé další kulturně-sociální parametry. (**34**) Pokud jde o moderátory (převážně zpravodajství), všechny tři televize se bez rozdílu snaží o jistou vyváženost, jíž dosahují především zcela mechanicky, tj. symetrickým střídáním a distribucí ženského a mužského prvku ve zpravodajství. Komerční TV Nova zdůrazňuje rodinnou atmosféru rodinného celku a nechává zpravodajství moderovat dvojicí moderátorů rozdílného pohlaví. (**34**) Naproti tomu veřejnoprávní Česká televize, která z podstaty své existence musí akcentovat přímou komunikaci mezi moderátorem a divákem jako rovnocenným partnerem, nechává vždy promlouvat jednoho moderátora a distribuuje mužské a ženské role při střídání směn. Pokud jde o osobnostní typy, v mužském i ženském elementu převládá akcent na seriózност a autoritu. U mužů se

objevuje zpravidla o oblek s kravatou, u žen decentní šaty a některé ženy bývají ještě vylepšeny brýlemi. (**34**)

Nejmocnější současné médium - televize - se tedy na první pohled zdá být pohlavně neutrální. Z hlediska vztahu mezi médiem a publikem při vytváření a reprodukci kulturních norem však v ní nacházíme vnitřní rodovou (generovou) diferencovanost. Jedním ze základních diferencujících mechanismů je vědomé a programové rozlišování adresátů jednotlivých relací podle pohlaví. Rozlišuje pořady primárně určené ženám a pořady primárně určené mužům. (**34**)

1.5.3. Žena a muž v reklamě

Přestože televize je z hlediska reklamy silné médium, mnohem účinnější jsou venkovní velkoplošné plakáty, tzv. billboardy nebo bigboardy, které vstupují do zorného pole kolemjdoucích, aniž by chtěli. (**34**)

Od poloviny 90. let došlo v Evropě k jistému přerodu reklamy. S tím se změnila i např. představa žen o ideálním muži. Zatímco dříve byl muž v reklamě bezvýhradně prezentován jako nekompromisní a svalnatý elegán, dnes je to vysoce angažovaný suverén, kterému nechybí vzdělání a kompetence. Mezi jeho hlavní přednosti však patří to, že je možné ho potkat běžně na ulici. Po vizuální stránce bývají muži v reklamě vykreslováni většinou stereotypně, většina z nich je nakrátko ostříhaná, slušně upravená a oblečená. (**34**)

Velmi málo reklam si už také dnes dovolí postavit ženu do přehnaně „ženské“ role, jako je radost z úklidu, radost z toho, že může umýt nádobí, u mužů podobná situace takovou zvláštností není. Reklamní žena je podle jejich tvůrců mladá, tělesně velmi dobře disponovaná, heterosexuální a pochází ze středních či vyšších vrstev. Je velmi úspěšná a z této pozice i sebevědomá. (**34**) Dá se tedy říci, že jedním z nejdůležitějších postojů, s kterým tvůrci reklamy při využití ženy v reklamě počítají, jsou tzv. gender stereotypy. Tyto umožňují tvůrcům užívat ženu například pouze k naznačení určité činnosti, aby konzument již věděl či předpokládal, co se v příštím okamžiku stane. (**34**)

1.5.4. Žena v mediální sféře

Podíl žen v mediální sféře je velice důležitý, protože je známkou toho, že mají ženy přístup k utváření veřejného mínění a že je brán ohled na jejich životní podmínky. (**34**) Řada žen, které jsou zaměstnány v médiích, však často pracuje na nižších úrovních výroby zpravodajství. Zastávají pozice redaktorek a asistentek, často zpravodajsky pokrývají „ženská témata“ jako je zdravotnictví a sociální pomoc. Větší příležitosti se ženám naskýtají v regionálních médiích a přílohách novin. Ve vrcholném managementu se také s převahou objevují muži a ti tvoří z velké části i její Radu. (**1**)

1.6. Genderové organizace a projekty v České republice a v Evropě

1.6.1. Projekty

Women studies (ženská studia) - posluchačky i posluchači se v nich učí citlivosti vnímání vůči problematice žen, schopnosti její reflexe a jejího studia i vyjádření vlastního postoje a dojmu a uvědomění si práva na tento odlišný ženský postoj k realitě a k hodnocení jevů. (**33**)

Gender studies (neboli rodová studia) jsou vědeckou, odbornou disciplínou sledující různé sociálně a kulturně podmíněné rozdíly mezi muži a ženami ve společnosti, a to nejen v současnosti, ale i v minulosti. Studia gender nejsou orientována jen na problematiku ženy, ale šířeji na problematiku vztahu žen a mužů ve společnosti i v určitých kulturách. (**33**)

1.6.2. Genderové organizace v České republice

Mezi státní instituce, které se zabývají problematikou gender a dodržování práv z hlediska pohlaví patří:

- Úřad vlády ČR – Sekretariát Rady vlády pro lidská práva
- Oddělení pro rovné příležitosti žen a mužů (MPSV)

- Rada vlády pro rovné příležitosti (sekretariát) – při MPSV

V současnosti je v České republice 25 až 60 ženských nevládních organizací, které se většinou zaměřují na specifické oblasti veřejného zájmu. Jen část z nich se více podílí na zlepšení postavení žen ve společnosti a prosazení politiky rovných příležitostí. Zastřešující organizace ženských nevládních organizací, která byla založena v prosinci 1998, je Asociace pro rovné příležitosti. (**1**)

K mnoha organizacím, které se touto problematikou u nás zabývají, patří:

- Gender Studies, o.p.s.
- Gender centrum FSS MU
- Český helsinský výbor
- Liga lidských práv
- Český svaz žen
- Aspekt
- Asociace pro rovné příležitosti mužů a žen
- Genderové informační centrum Nora, o.p.s.
- Nezávislé sociálně ekologické hnutí - NESEHNUTÍ Brno, Kampaň "Ženská práva jsou lidská práva"
- Otevřená společnost o.p.s. (**10**)

Tak např. Gender Studies, o.p.s.(GS). je to nevládní nezisková organizace, která slouží především jako informační, konzultační a vzdělávací centrum v otázkách vztahů mužů a žen a jejich postavení ve společnosti. Cílem organizace je shromažďovat a dále rozšiřovat informace související s genderovou tématikou. Prostřednictvím specifických projektů GS aktivně ovlivňuje změny týkající se rovných příležitostí v různých oblastech jako je trh práce, politická participace žen, informační technologie apod. GS také provozuje knihovnu obsahující množství publikací a materiálů k feminismu, právům žen a mužů atp. (**6**) Cílem GS je přispívat k toleranci vůči alternativním životním stylům a iniciovat diskusi o postavení a rolích žen a mužů ve společnosti. Blíže se zabývá těmito oblastmi:

- Pracovní trh a finanční zabezpečení
- Slaďování rodinného a profesního života

- Účast žen v rozhodovacích procesech
- Násilí páchané na ženách
- Vzdělání
- Zobrazování žen a mužů v médiích a reklamě. (**7**)

1.6.3. Genderové organizace v Evropě

K řadě organizací a projektů zabývající se genderovou problematikou patří:

♠ *Central European Centre for Women and Youth in Science* (CEC-WYS), která se zaměřuje na rozvoj aktivit směřujících k dosažení rovných příležitostí ve vědě a výzkumu ve středoevropském regionu a na zkoumání a zlepšení postavení mladých lidí ve vědě. Projekt je financován v rámci 6. Rámcového programu Evropské komise. Partnerskými zeměmi projektu jsou Česká republika, Francie, Itálie, Maďarsko, Rumunsko, Slovensko a Slovinsko. (**30**)

♠ Program *Daphne*, který je jednou z aktivit EU v oblasti potírání násilí na ženách, mladých lidech a dětech, a to jak ve smyslu pomoci obětem tak v oblasti prevence a podpory rizikových skupin. (**24**)

♠ *European Network of Childbirth Associations* (ENCA) a *Coalition form Improving Maternity Services* (CIMS), jejichž cílem je propagovat takový model péče, který přispěje ke zlepšení porodní a mateřské péče a výrazně sníží její náklady.

♠ *European Women`s Lobby,* která je největší koordinační organizací sdružující národní a evropské nevládní ženské organizace v rámci Evropské unie. Jejím cílem je dosáhnout rovnost žen a mužů v Evropě a zprostředkovávat komunikaci mezi politickými představiteli a ženskými organizacemi na evropské úrovni. (**27**)

♠ *Karat Coalition*, což je síť ženských nevládních organizací zemí střední a východní Evropy. Podporuje spolupráci ženských organizací v postkomunistickém regionu. Dále propaguje rovnost mezi muži a ženami a účastní se politických procesů za zlepšení postavení žen na národní a mezinárodní úrovni.

♠ *La Strada International* je síť 9 nezávislých zemí, mezi které patří Bosna, Hercegovina, Bulgarsko, ČR, Polsko a Ukrajina. Jejím cílem je předcházet obchodování s lidskými bytostmi. Prvotní cíl je zlepšit postavení žen a podporovat jejich všeobecná práva, včetně práv svobodně se vystěhovat za prací do zahraničí a být chráněn před násilím a zneužíváním. (**20**)

♠ *Network of East West Women* (NEWW) jako mezinárodní síť zprostředkovává komunikaci a výměnu informací na podporu dialogu a aktivismu v zemích střední a východní Evropy a bývalého Sovětského svazu.

♠ *Network of Christian Organisations aganist Trafficking in Women* (COATNET) byla založena v roce 2001 jako iniciativa Caritas Europa s cílem zaměřit se na nadnárodní rozměr obchodu s lidmi.

♠ *RewindNet* jsou sítě ženských informačních dokumentačních center v 15 zemích střední a východní Evropy. Mezi hlavní aktivity patří např. shromažďování dat o ženských informačních centrech v regionu střední a východní Evropy.

♠ *WINE*, což je síť evropských ženských informačních center, knihoven a archivů

♠ Nadační fond *Slovak-Czech Women´s Fund*, které jsou členkami International Gender Policy Network (IGPN). Tato síť se zaměřuje na podporu genderově rovné a citlivé veřejné politiky na všech úrovních společnosti.

♠ *Women Aganis Violence Europe* (WAVE), která koordinuje WAVE Network a Evropské informační centrum proti násilí; členské organizace jsou zároveň tzv. focal point, což znamená, že v rámci sítě sbírají a rozšiřují data a informace o legislativě, prevenci, publikacích apod. vztahující se k jejich práci. (**38**)

1.7. Legislativa v České republice

Jak uvádí SMETÁČKOVÁ, I. (**29**), česká republika se v rámci přístupového procesu k Evropské unii zavázala k prosazování rovnosti žen a mužů ve společnosti. Ovšem vláda se rovnoprávným postavením žen a mužů začala zabývat systematicky již v roce 1997 na základě poslanecké iniciativy Parlamentu České republiky. Ministr práce a sociálních věcí byl pověřen koordinací této vládní politiky. Výsledkem byl dokument

„Priority a postupy pro prosazení rovných příležitostí pro muže a ženy `98“. (**1**) V současné době je MPSV jediným ministerstvem, které disponuje celým oddělením pro rovné příležitosti mužů a žen. Spolupracuje ovšem i s ostatními ministerstvy. (**29**) Dalším orgánem je Rada pro rovné příležitosti žen a mužů, který je složený ze zástupců/kyň jednotlivých ministerstev a nevládních organizací. (**29**) V roce 2002 byl pak v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR jmenován Vládní výbor pro rovné příležitosti. (**1**)

1.7.1. Citace platných zákonů

1.7.1.1. Listina základních práv a svobod

Jak je uvedeno v Čl.3 (**19**), základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.

1.7.1.2.Charta základních práv Evropské unie

Jak je uvedeno v Čl.21 (**12**), jakákoli diskriminace z důvodů jako je pohlaví, rasa, barva pleti, etnický či sociální původ, genetické rysy, jazyk, náboženské vyznání nebo přesvědčení, politické, nebo jakékoli jiné názory, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod, invalidita, věk nebo sexuální orientace je zakázána. Dále je v Čl.23 uvedeno (**12**), rovnost mužů a žen musí být zajištěna ve všech oblastech, včetně zaměstnání, práce a odměňování. Princip rovnosti nezabraňuje zachování nebo přijetí opatření poskytujících zvláštní výhody nedostatečně reprezentovaného pohlaví.

1.7.1.3. Všeobecná deklarace lidských práv

Jak je uvedeno v Čl.7 (**35**), všichni jsou si před zákonem rovni a mají právo na stejnou ochranu zákona bez jakéhokoli rozlišování. Všichni mají právo na stejnou ochranu proti jakékoli diskriminaci, která porušuje tuto deklaraci, a proti každému podněcování k takové diskriminaci.

1.8. Charakteristické znaky adolescenčního období

Termín Adolescence je odvozen z latinského slova adolescere, což znamená dorost, dospívání, mohutnění. (**21**) Přechod mezi pubescencí a adolescencí je velmi nezřetelný a individuální. Proto se toto období vymezuje pouze orientačně jako věk zhruba mezi patnáctým až dvacátým rokem. Tělesný vývoj v adolescenci pokračuje především dalším růstem, postava ses tává symetrickou, pohyby jsou koordinovanější. Chlapecká postava mužní, dívčí postava díky pokračujícímu růstu ňader a boků dostává definitivně ženský tvar. Mutace hlasu pokročí a chraplavý hlas klesne o oktávu níže. Mladí muži jsou v období okolo osmnáctého věku života na vrcholu své sexuální aktivity. Proto i intimní párové vztahy bývají mnohem intenzivnější, dlouhodobější a hlubší než v pubescenci. (**15**) Jak dále uvádí JOBÁNKOVÁ, M. **(15**), stejně tak jako v pubertě, pokračuje proces hledání a utváření vlastní identity. Je to především pokračující separace z rodiny a s tím spojený generační konflikt. Adolescent se také začíná stále aktivněji zapojovat do společenského života, začíná si ujasňovat své cíle, přičemž se nevyhne mnoha omylům a zklamáním, nezbytným k ještě realističtějšímu nazírání na svět i na sebe sama. V tomto období také dochází k podstatnému životnímu rozhodnutí a tím je volba povolání. (**15**)

2. Cíle a hypotézy

2.1. Cíl práce

Cílem bakalářské práce je zmapovat znalosti českých adolescentů o problematice gender.

Dílčím cílem práce pak je zjistit, jak čeští adolescenti hodnotí současnou koncepci vzdělávání z pohledu rovnosti obou pohlaví.

Problematika rovnosti pohlaví již i u nás pronikla do většiny oblastí lidské činnosti. Ne jinak je tomu z hlediska koncepce výchovy a vzdělávání ve školách. Novinkou je, že se zavádí hodinová dotace týkající se problematiky gender v rámci předmětu Občanská nauka a to zejména na středních školách. Současná generace teenagerů má možnost přístupu k informacím zaměřených na tuto problematiku i z dalších zdrojů a to jak v českém jazyce tak i širokou škálu literatury cizojazyčné. Současní adolescenti tedy mohou získat informace v daleko vyšší míře než tomu bylo u předchozí generace. Jejich myšlení je vyzrálejší než v období pubescence, ale zároveň kreativní a nezatížené stereotypy. Z tohoto pohledu tato skupina představuje ideální vzorek pro výzkum.

2.2. Hypotéza

V souvislosti s cílem práce a na základě sekundární analýzy prostudované odborné literatury a elektronických zdrojů vztahujících se k genderové problematice a tématu rovných příležitostí pro ženy a muže byla stanovena hypotéza:

České dospívající dívky vykazují vyšší znalosti o genderových otázkách než čeští dospívající chlapci.

3. Metodika

3.1. Použité metody a techniky sběru dat

Pro vypracování teoretické části byla zvolena sekundární analýza dat. Tato část je věnována např. genderové socializaci, genderovým rolí a stereotypům. Zabývá se dále spojitostí genderu a rodiny, genderovými rolemi v souvislosti s pracovními a rodinnými podmínkami a současnou koncepcí výchovy a vzdělávání. Na dané téma je nahlíženo z pohledu odborných studií a výzkumů ženských organizací, MPSV ČR, ale i z hlediska jeho ukotvení v právním systému České republiky a potažmo Evropské unie, která zařadila prohlubování rovných příležitostí pro všechny do svých hlavních ustanovení.

V praktické části pak pro sběr primárních dat a testování hypotézy byla zvolena metoda dotazování, technika dotazník. Jak uvádí Disman (**4**), jedná se o vysoce efektivní techniku, která může postihnout veliký počet jedinců při relativně malých nákladech. Další výhodou je zaručení anonymity respondentům.

Dotazník obsahoval celkem 32 otázek, které byly otevřené, polouzavřené a uzavřené. Mezi uzavřené patřila otázka 1., 6., 7., 10. až 21., 25. až 28. a 31. Mezi polouzavřené patřila 2. až 5., 8., 9., 22. a 32. otázka. K otevřeným se řadila pak 23., 24. a 30. otázka. Dotazníky byly distribuovány osobně a o zamýšleném šetření bylo předem seznámeno vedení školy i jednotliví učitelé, v jejichž třídách mělo být šetření realizováno. Studenti se o tom, že budou vyplňovat dotazník, dozvěděli až přímo v hodině.

3.1. Charakteristika výzkumného souboru

Výzkum byl proveden na čtyřech typech škol ve zlínském kraji. Jednalo se o Gymnázium nám. T.G.M ve Zlíně, Střední školu v Uherském Brodě, Střední odborné učiliště s maturitou v Luhačovicích a Odborné učiliště bez maturity Klečůvka. Za účelem dotazníkového šetření byly osloveni tamní studenti studující v denní formě, tedy ti, jenž by měli být v adolescenčním období. Celkem bylo rozdáno 304 dotazníků.

Jelikož byly distribuovány osobně, jejich návratnost byla 100%. Ze všech respondentů byly vyřazeni studenti, kteří nesplňovali věkové kritérium od 15ti do 21ti let. Pro vlastní zpracování dat zůstalo 289 dotazníků, když bylo třeba vyřadit ještě dalších 10 dotazníků pro neúplnost.

Pro výběr respondentů byl zvolen vícestupňový stratifikovaný výběr. Aby byla zachována objektivita, byly zvoleny školy jak ve větších městech, tak v menších obcích. Z každé školy pak měli být vybráni studenti vždy po jedné třídě z každého ročníku. Po dohodě s vedením jednotlivých škol nakonec byly vybrány následující ročníky: v případě Gymnázia to byl ročník 1. až 4., na Střední škole 1. až 3. ročník, na Odborném učilišti bez maturity ročník 1. až 3. a na Odborném učilišti s maturitou byl vybrán 2. a 4. ročník.

Sběr dat probíhal v měsíci únoru a březnu 2007. Pro zpracování a následné vyhodnocení dotazníků budou použity grafy a výsledky pak budou uvedeny v procentech.

Cílovou populaci tvoří 289 (100%) respondentů. Z tohoto souboru je 57,09% (165) žen a 42,91% (124) mužů.

Zdroj: Vlastní výzkum.

4. Výsledky

Následující grafy jsou koncipovány tak, že srovnávají odpovědi dvou skupin respondentů, žen a mužů. Výsledky proto vychází vždy ze 100% (165) žen a 100% (124) mužů.

Na otázku č.2: *„Kolik je Vám let“*, odpovědělo 0% mužů a 5,45% (9) žen, že je jim patnáct let. Šestnáct let uvedlo 22,58% (28) mužů a 24,85% (41) žen. Sedmnáct let uvedlo 31,45% (39) mužů a 35,76% (59) žen. Osmnáct let uvedlo 26,61% (33) mužů a 20,60% (34) žen. Devatenáct let uvedlo 16,94% (21) mužů a 9,09% (15) žen. Dvacet let uvedlo 2,42% (3) mužů a 3,64% (6) žen. Jednadvacet let uvedlo 0% mužů a 0,61% (1) žen.

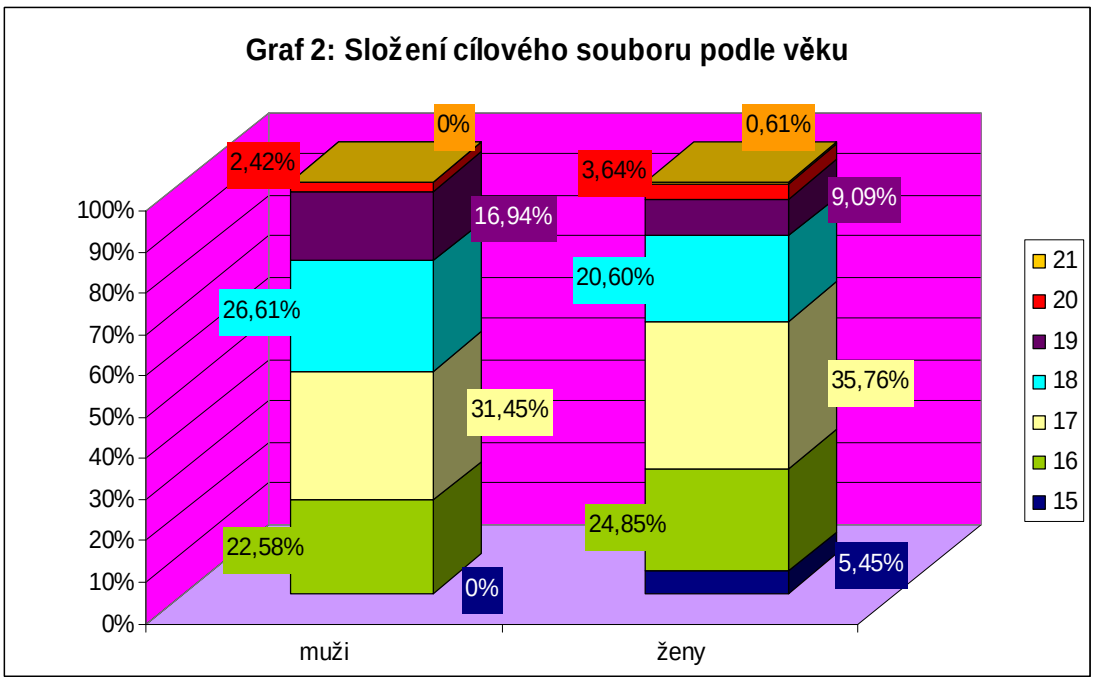

Zdroj: Vlastní výzkum.

Na otázku č.3, ve které byli respondenti tázáni na to, *v jaké rodině žijí*, odpovědělo 71,77% (89) mužů a 67,27% (111) žen, že žije v úplné rodině. Jenom s matkou žije 18,55% (23) mužů a 17,58% (29) žen. Jenom s otcem žije 3,23% (4) mužů a 1,21% (2) žen. A jinou možnost uvedlo 6,45% (8) mužů a 13,94% (23) žen.

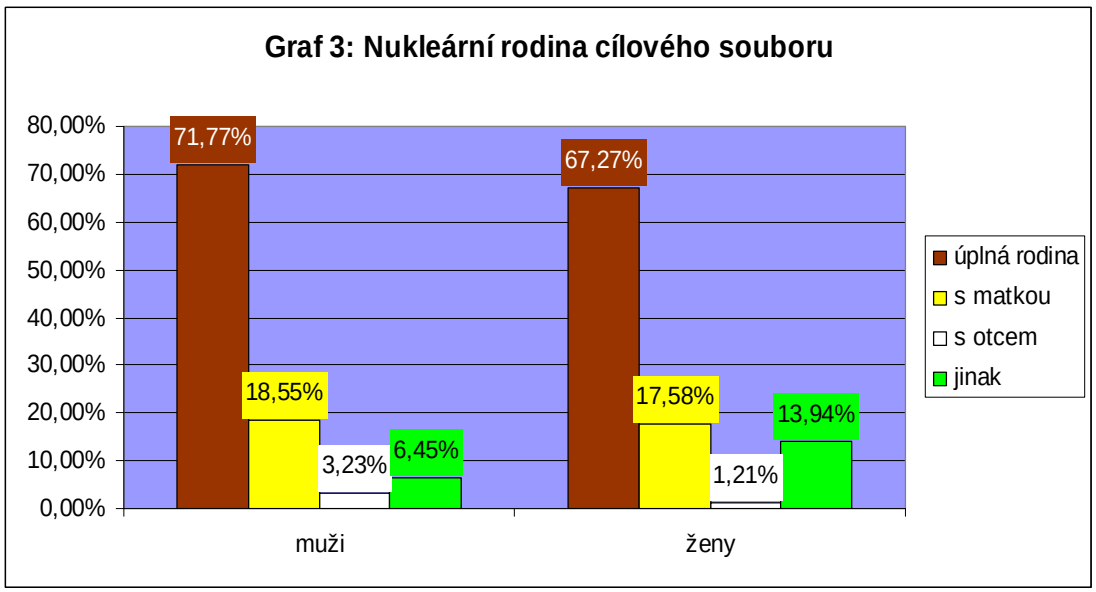

Zdroj: Vlastní výzkum.

Na otázku č.4, ve které byli respondenti tázáni na to, *kolik mají sourozenců*, uvedlo 55,64% (69) mužů a 55,76% (92) žen, že má jednoho sourozence. Dva sourozence má 24,19% (30) mužů a 25,45% (42) žen. Tři sourozence má 5,65% (7) mužů a 5,45% (9) žen. Čtyři a více sourozenců má 5,65% (7) mužů a 3,64% (6) žen. Žádného sourozence nemá 8,87% (11) mužů a 9,70% (16) žen.

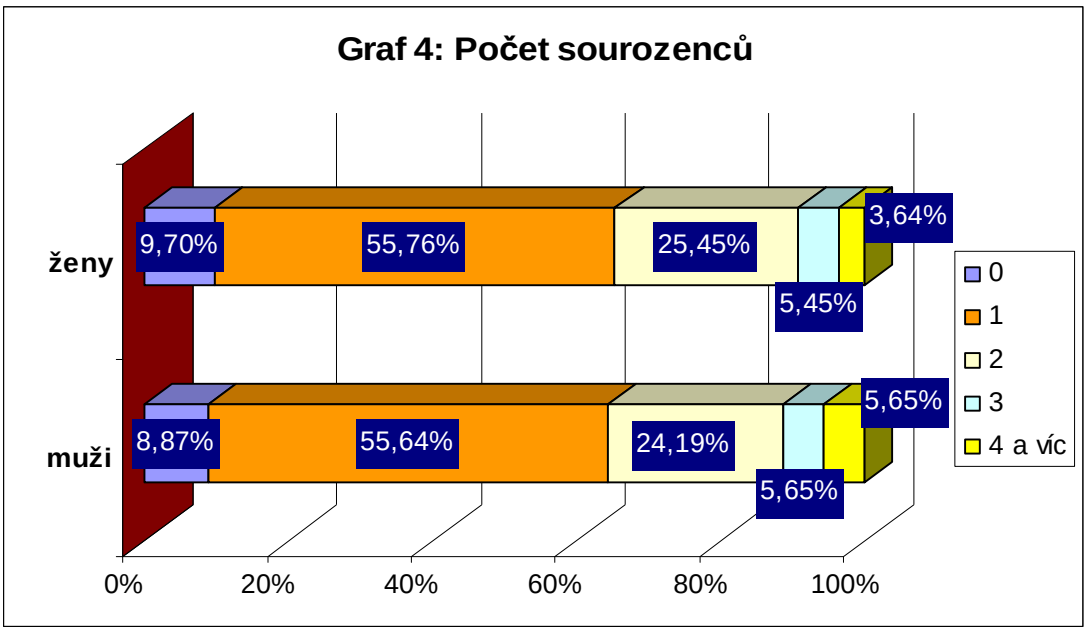

Zdroj: Vlastní výzkum.

Na otázku č.6, ve které byli respondenti tázáni na to, *koho považují za dominantnějšího ve své současné rodině*, uvedlo 29,03% (36) mužů a 20% (33) žen, že v jejich rodině je dominantní otec. Dominantnější matku označilo 28,23% (35) mužů a 36,36% (60) žen. Možnost, že jsou oba rodiče stejně dominantní, uvedlo 42,74% (53) mužů a 43,64% (72) žen.

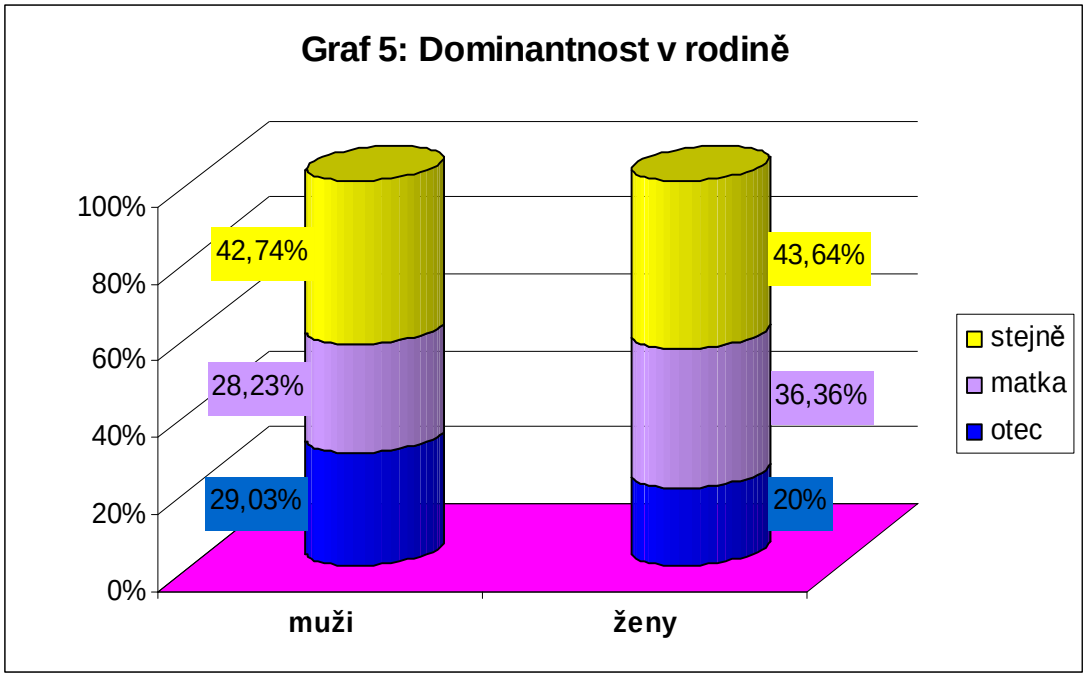

Zdroj: Vlastní výzkum.

Na otázku č.7: *„Jaký typ školy navštěvujete“*, odpovědělo celkem 44,35% (55) mužů a 16,97% (28) žen, že navštěvují odborné učiliště. Střední odborné učiliště s maturitou navštěvuje 24,19% (30) mužů a 10,91% (18) žen. Střední školu navštěvuje 5,65% (7) mužů a 33,94% (56) žen. Gymnázium navštěvuje 25,81% (32) mužů a 38,18% (63) žen.

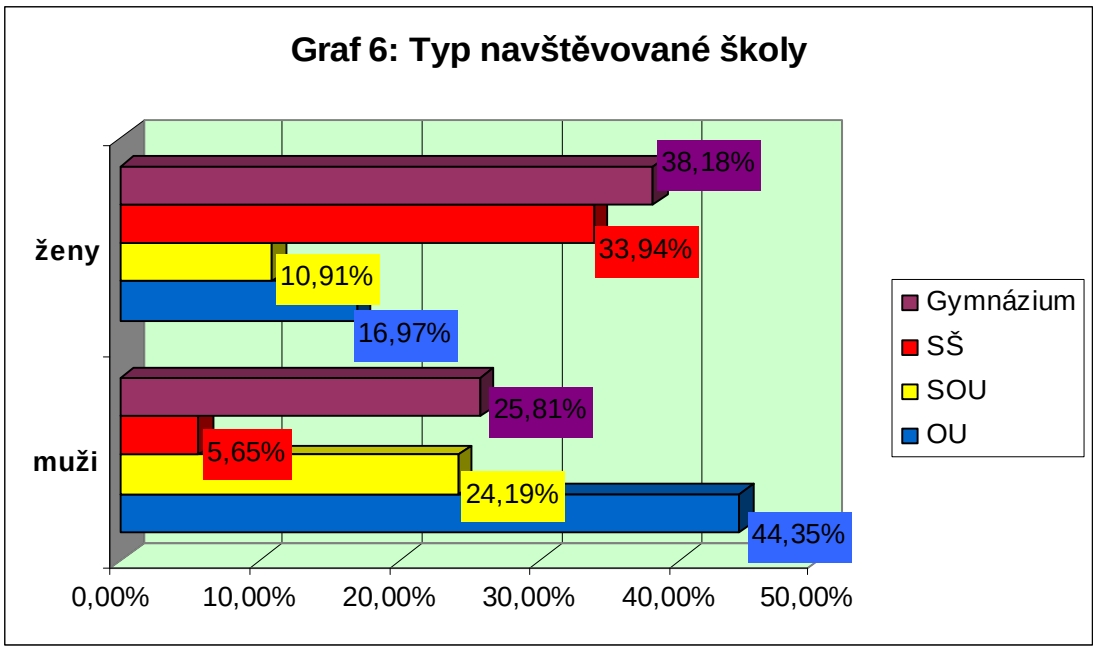

Zdroj: Vlastní výzkum.

Na otázku č.8: *„Který ročník navštěvujete“*, odpovědělo 27,42% (34) mužů a 23,03% (38) žen, že navštěvují první ročník. Druhý ročník navštěvuje 43,55% (54) mužů a 41,21% (68) žen. Třetí ročník navštěvuje 19,35% (24) mužů a 24,24% (40) žen. Čtvrtý ročník navštěvuje 9,68% (12) mužů a 11,52% (19) žen.

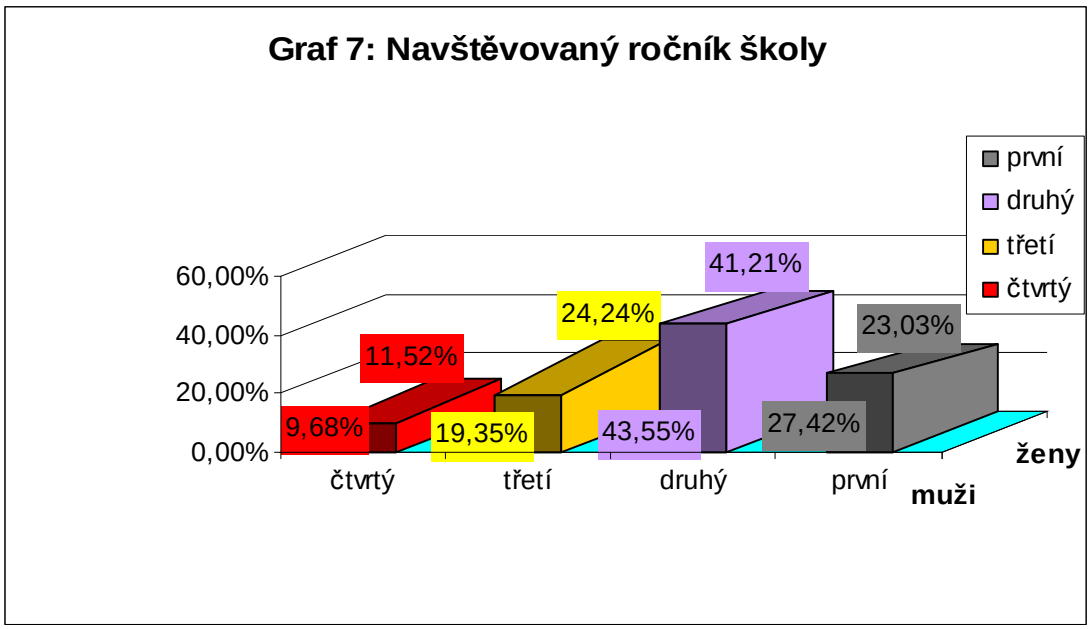

Zdroj: Vlastní výzkum.

Na otázku č.9: „*Slyšel/a jste někdy pojem gender*“, odpovědělo záporně 87,9% (109) mužů a 82,42% (136) žen. S pojmem gender se už někdy setkalo 12,1% (15) mužů a 17,58% (29) žen.

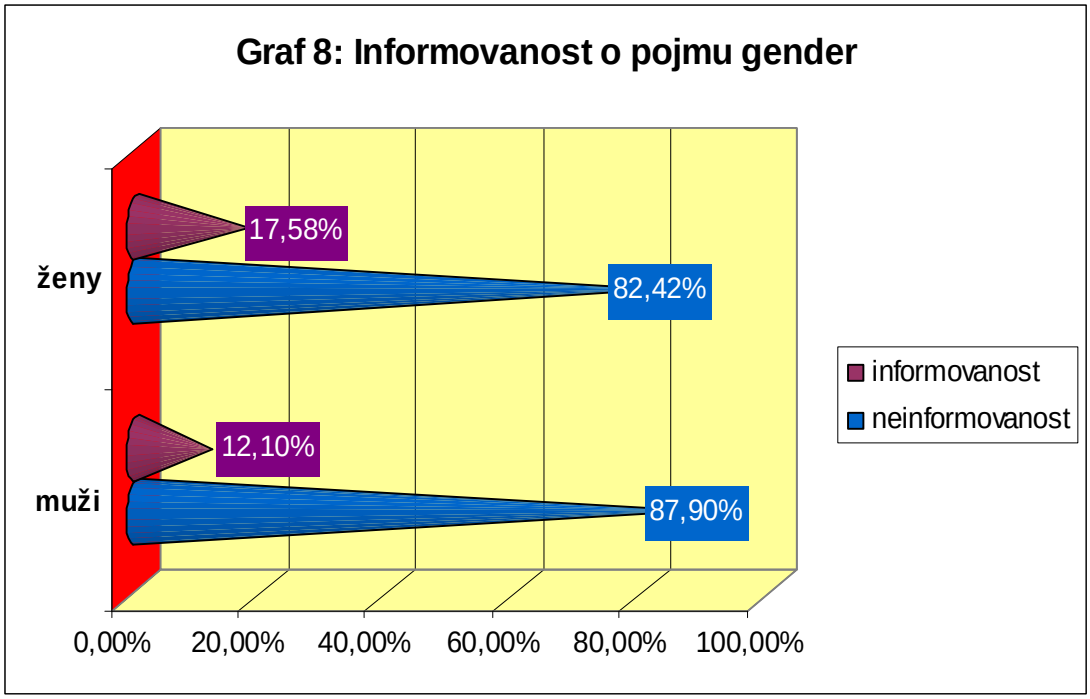

Zdroj: Vlastní výzkum.

Na druhou část otázky č.9,: *„Pokud jste odpověděl/a ANO uveďte prosím kde“*, odpovědělo 13,33% (2) mužů a 3,45% (1) žen, že se o tomto pojmu dozvěděli z televize. Z rádia se o tomto pojmu dozvědělo 6,67% (1) mužů a 0% žen. Z internetu se o tomto pojmu dozvědělo 20% (3) mužů a 17,24% (5) žen. Ve škole získalo informace 53,33% (8) mužů a 65,52% (19) žen. Noviny byly zdrojem informací pro 0% mužů a 10,34% (3) žen. Možnost jinde uvedlo 6,67% (1) mužů a 3,45% (1) žen.

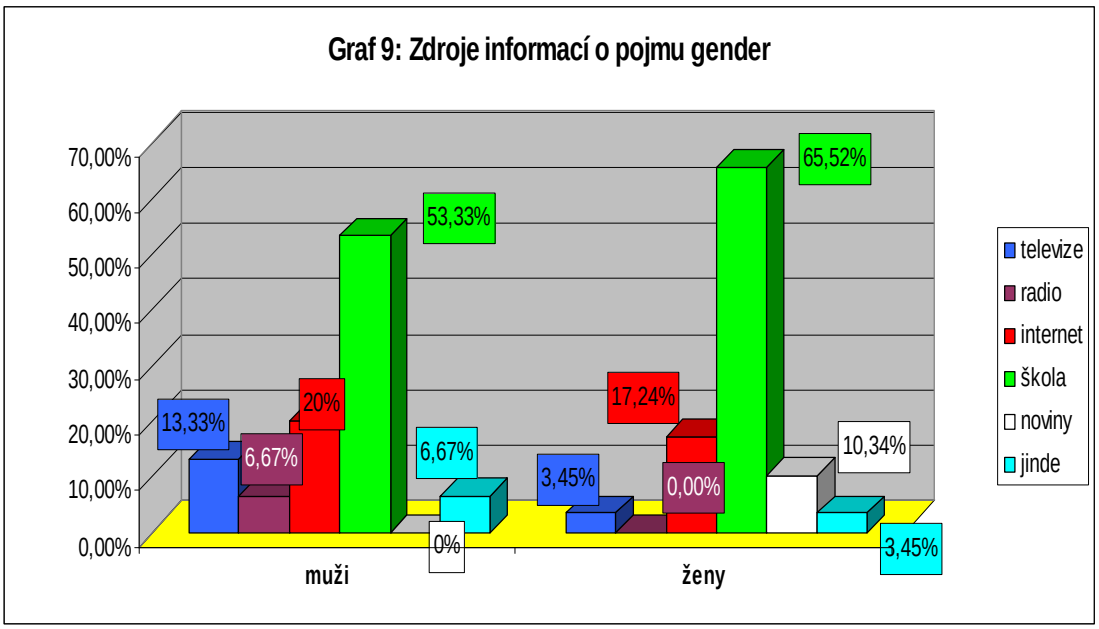

Zdroj: Vlastní výzkum.

Na otázku č.10, ve které byli respondenti tázáni na to, *jaký je rozdíl mezi pojmem pohlaví a gender*, odpovědělo 75% (93) mužů a 79,39% (131) žen, že pohlaví je pojem biologický a gender sociokulturní. K možnosti, že gender je pojem biologický a pohlaví je pojem sociokulturní, se přiklonilo 14,52% (18) mužů a 13,94% (23) žen. Variantu, že gender i pohlaví jsou dva totožné pojmy uvedlo 10,48% (13) mužů a 6,67% (11) žen.

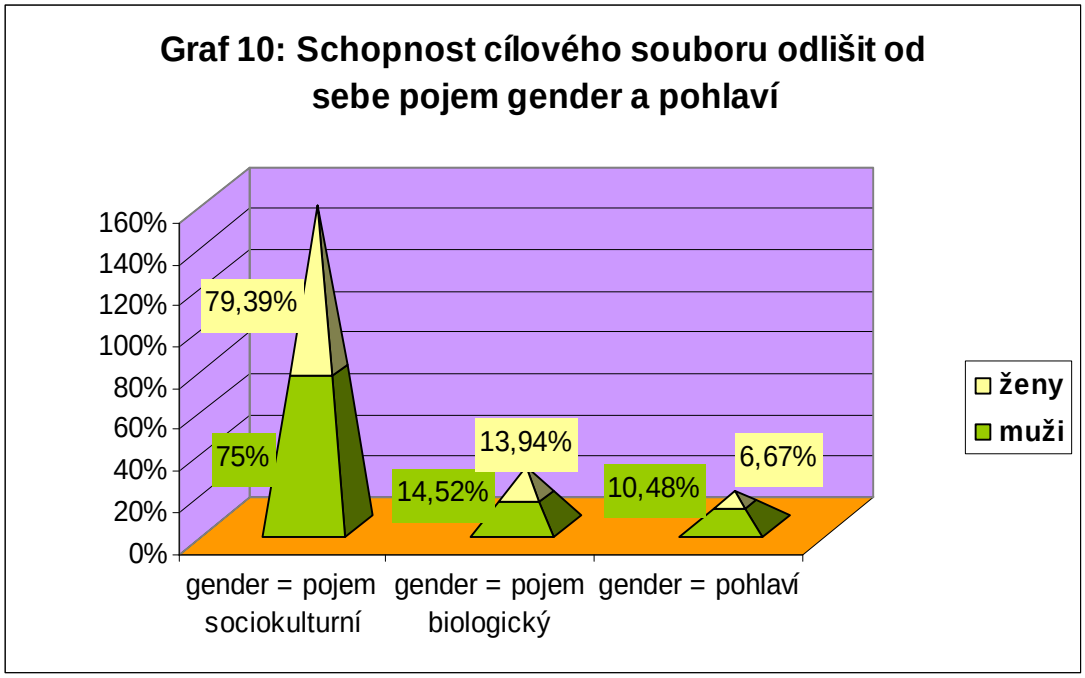

Zdroj: Vlastní výzkum.

Na otázku č. 11, ve které byli respondenti tázáni na to, *komu je tolerováno agresivnější chování,* odpovědělo 50% (62) mužů a 63,64% (105) žen, že agresivnější chování je více tolerováno mužům. Variantu, že agresivnější chování je více tolerováno ženám uvedlo 29,84% (37) mužů a 19,39% (32) žen. Možnost, že agresivnější chování je tolerováno stejně bez rozdílu pohlaví uvedlo 20,16% (25) mužů a 16,97% (28) žen.

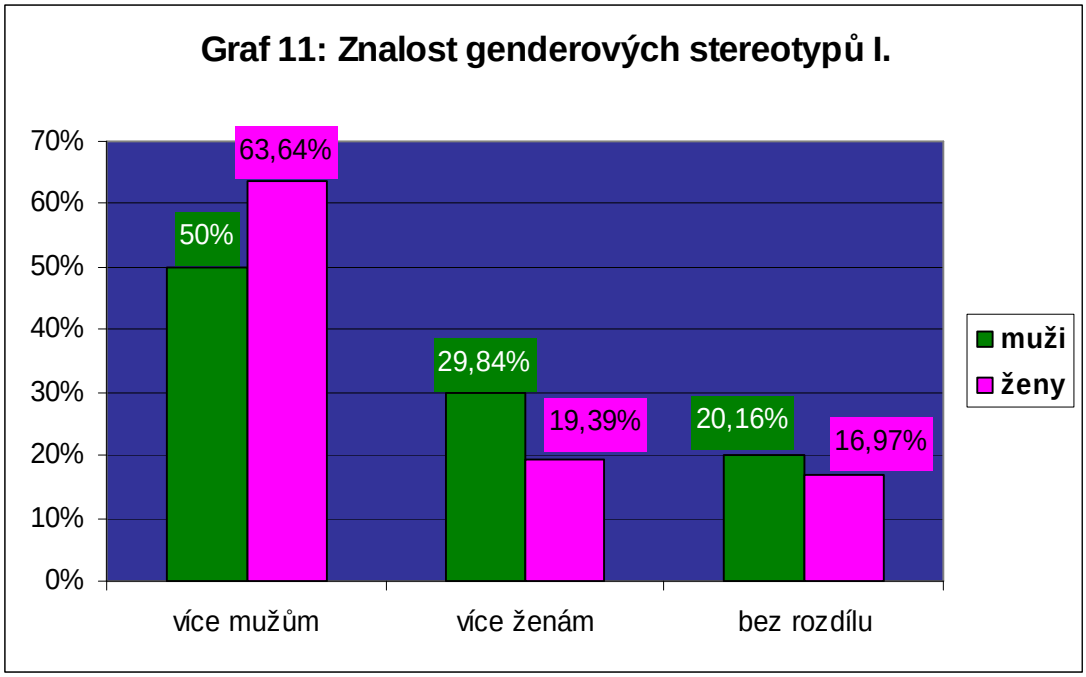

Zdroj: Vlastní výzkum.

Na otázku č.12, ve které byli respondenti tázáni na to, *jaká je typická vlastnost muže*, odpovědělo 33,06% (41) mužů a 43,64% (72) žen, že touto vlastností je nezávislost. Citlivost uvádí 4,84% (6) mužů a 3,03% (5) žen. Rozhodnost uvádí 27,42% (34) mužů a 20% (30) žen. K laskavosti se přiklonilo 5,65% (7) mužů a 1,21% (2) žen. Pro možnost, že je touto vlastností dravost, se rozhodlo 29,03% (36) mužů a 32,12% (53) žen.

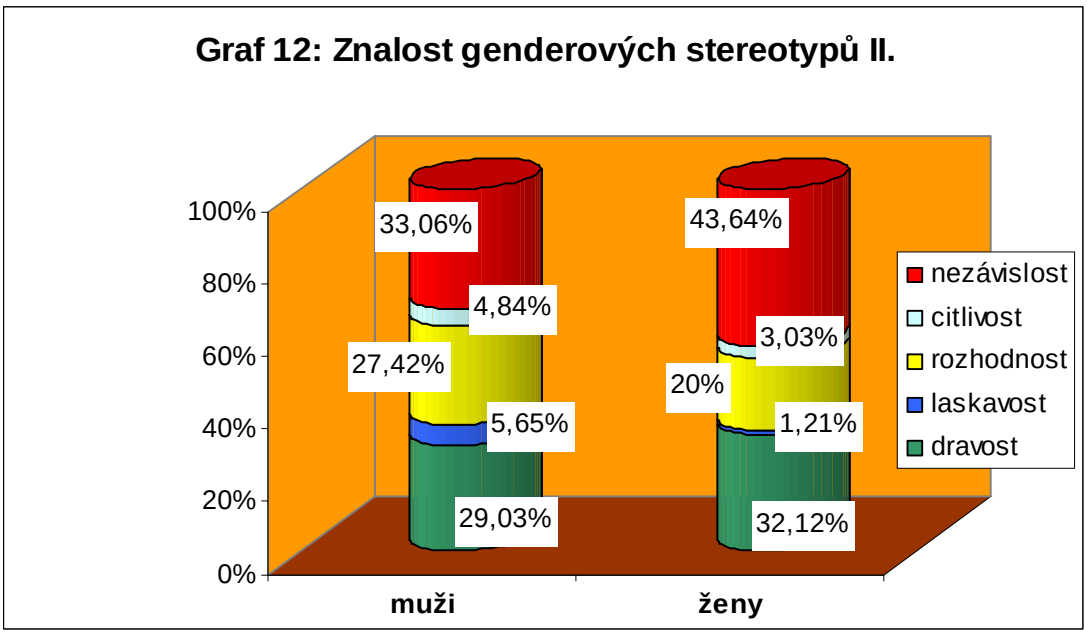

Zdroj: Vlastní výzkum.

Na otázku č.13, ve které byli respondenti tázáni na to, *kterému pohlaví je spíše přisuzována péče o domácnost, péče o dítě, práce ve službách,* odpovědělo 95,97% (119) mužů a 100% (165) žen, že tyto činnosti jsou typické pro ženy. Variantu, že jsou tyto činnosti záležitost spíše muže, uvedlo 4,03% (5) mužů a 0% žen.

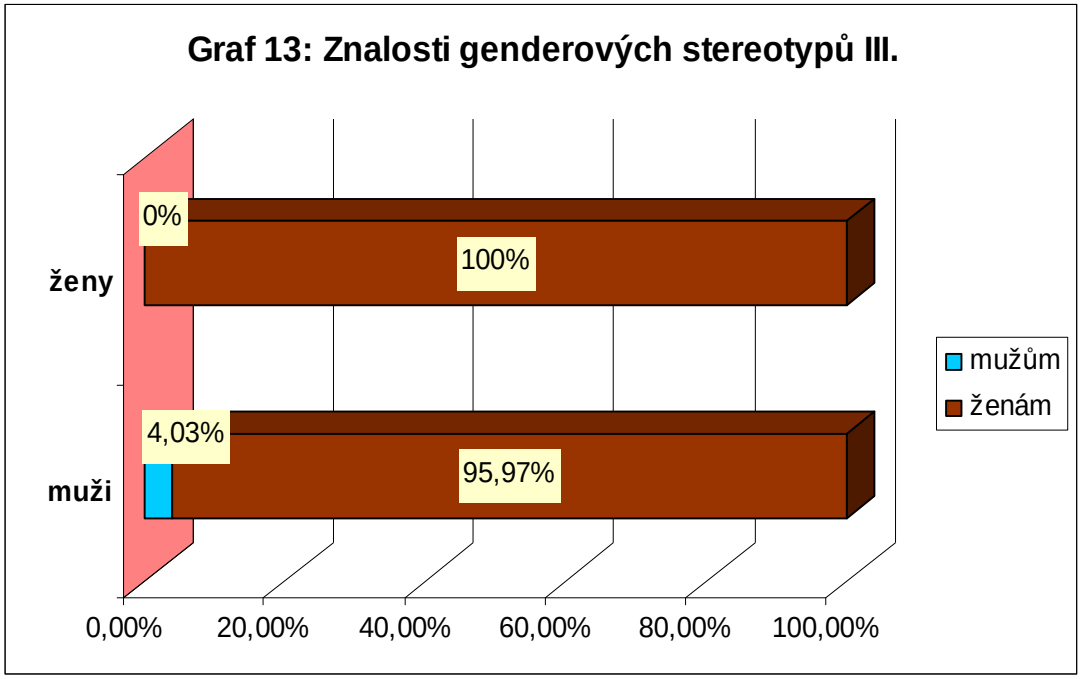

Zdroj: Vlastní výzkum.

Na otázku č.14, ve které byli respondenti tázáni na to, *kdo by měl více přispívat do rodinného rozpočtu*, uvádí 55,65% (69) mužů a 44,24% (73) žen, že by měl více přispívat muž. Možnost, že by měla více přispívat žena, uvádí 1,61% (2) mužů a 0% žen. Variantu, že by měli oba přispívat stejně uvádí 42,74% (53) mužů a 55,76% (92) žen.

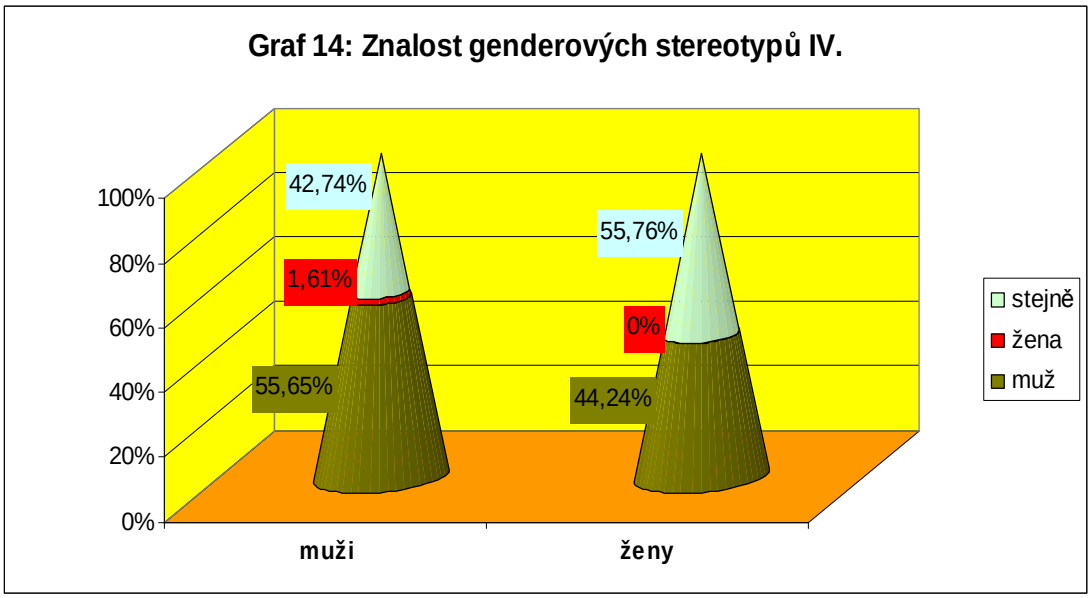

Zdroj: Vlastní výzkum.

Na otázku č.15, ve které byli respondenti tázáni na to, *kdo by měl nastoupit na rodičovskou dovolenou,* uvádí 1,61% (2) mužů a 1,21% (2) žen, že by měl nastoupit muž. Možnost, že by nastoupila žena uvádí 66,13% (82) mužů a 70,30% (116) žen. Pro variantu, aby se v péči oba střídali, se rozhodlo 32,26% (40) mužů a 28,49% (47) žen.

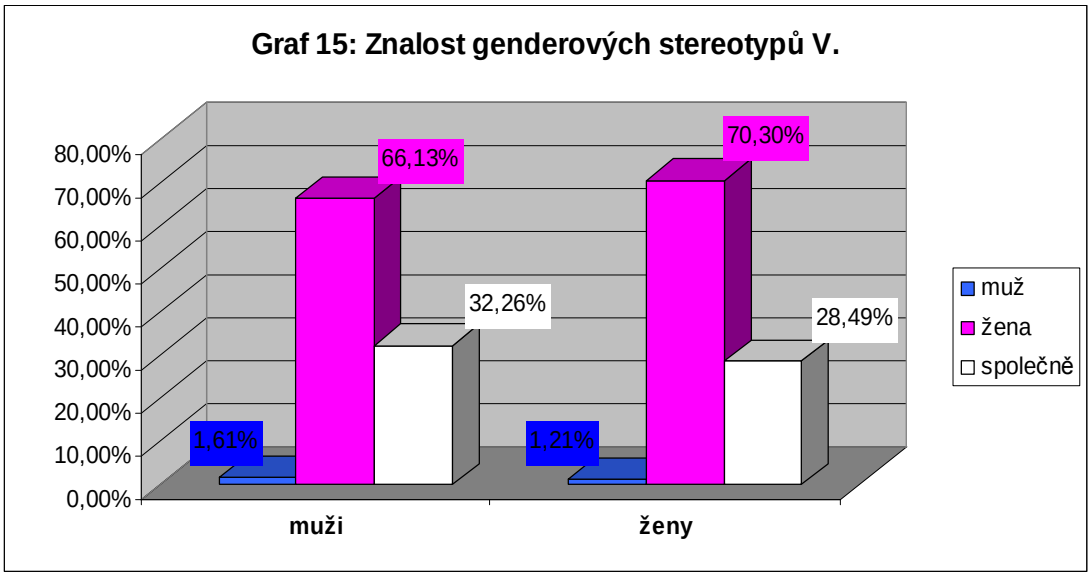

Zdroj: Vlastní výzkum.

Na otázku č.16, ve které byli respondenti tázáni na to, *ke kterému pohlaví by se více hodilo sloveso – nepláčou*, uvádí 93,55% (116) mužů a 97,58% (161) žen, že se k sobě hodí spojení kluci nepláčou. Pro možnost holky nepláčou se rozhodlo 6,45% (8) mužů a 2,42% (4) žen.

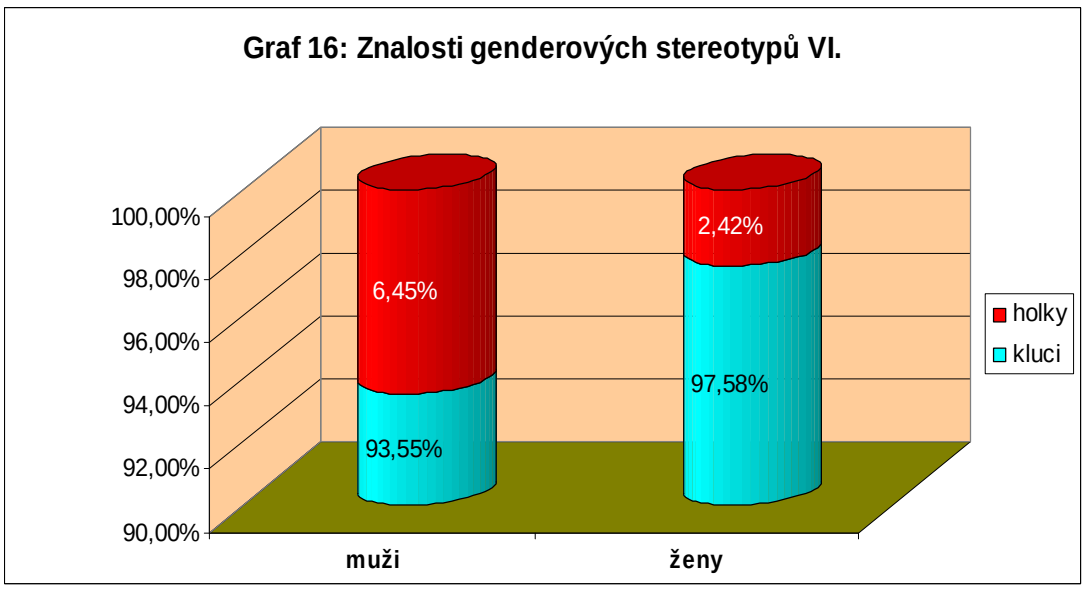

Zdroj: Vlastní výzkum.

Na otázku č.17, ve které byli respondenti tázáni na to, *s jakou hračkou si raději hrají děvčátka*, uvádí 4,03% (5) mužů a 4,85% (8) žen variantu „s traktorem“. Pro možnost „s panenkou“, se rozhodlo 95,97% (119) mužů a 95,15% (157) žen.

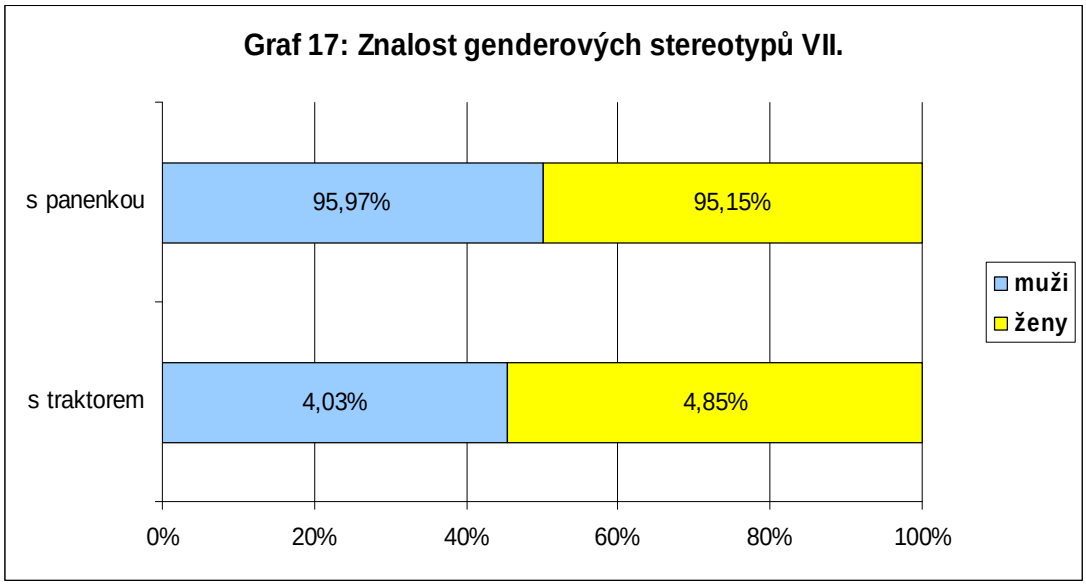

Zdroj: Vlastní výzkum.

Na otázku č. 18, ve které byli respondenti tázáni na to, *pro koho je typická růžová barva*, uvádí 92,74% (115) mužů a 95,15% (157) žen, že tato barva je typická pro dívky. Variantu, že je tato barva typická pro chlapce, uvádí 7,26% (9) mužů a 4,85% (8) žen.

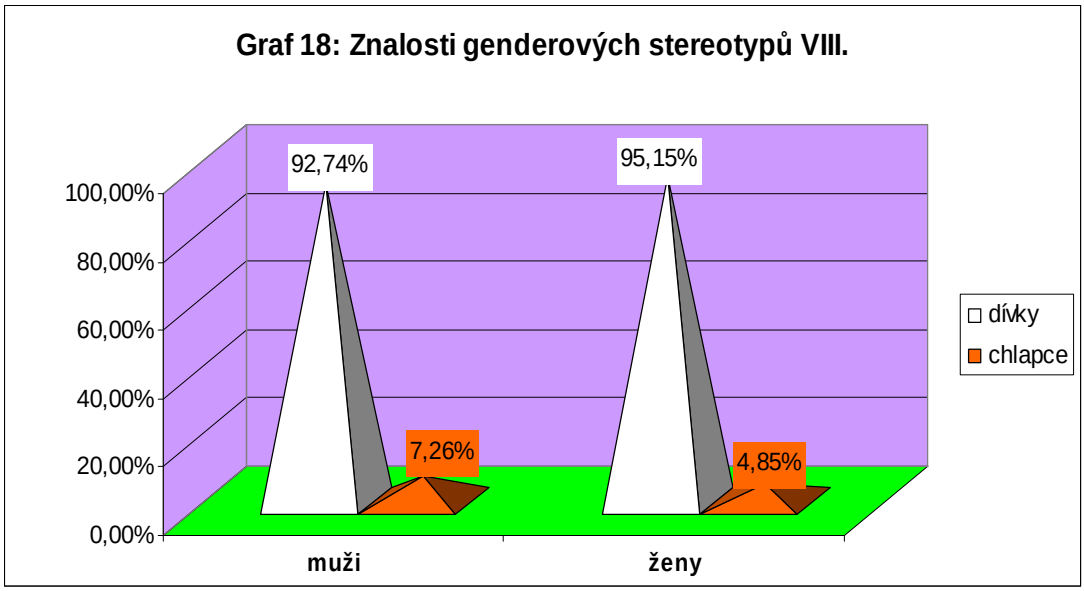

Zdroj: Vlastní výzkum.

Na otázku č.19, ve které byli respondenti tázáni na to, *s kterým pohlavím je spíše spojována modrá barva*, uvádí 7,26% (9) mužů a 8,48% (14) žen variantu „s dívkami“. Pro možnost, že je tato barva spíše spojována s chlapci, se rozhodlo 92,74% (115) mužů a 91,52% (151) žen.

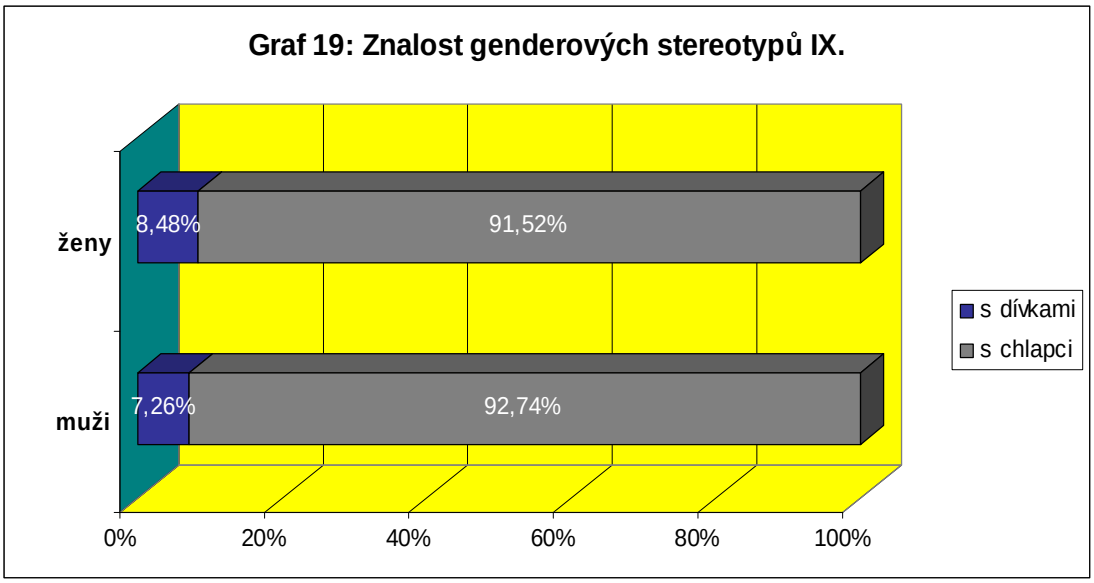

Zdroj: Vlastní výzkum.

Na otázku č.20, ve které byli respondenti tázáni na to, *kdo je častěji dosazován do vedoucí funkce*, uvedlo 83,87% (104) mužů a 72,73% (120) žen, že jsou to častěji muži. Pro variantu, že jsou častěji dosazovány ženy, se rozhodlo 4,84% (6) mužů a 3,64% (6) žen. Možnost, že jsou muži i ženy dosazováni stejně v poměru 1:1, zvolilo 11,29% (14) mužů a 23,63% (39) žen.

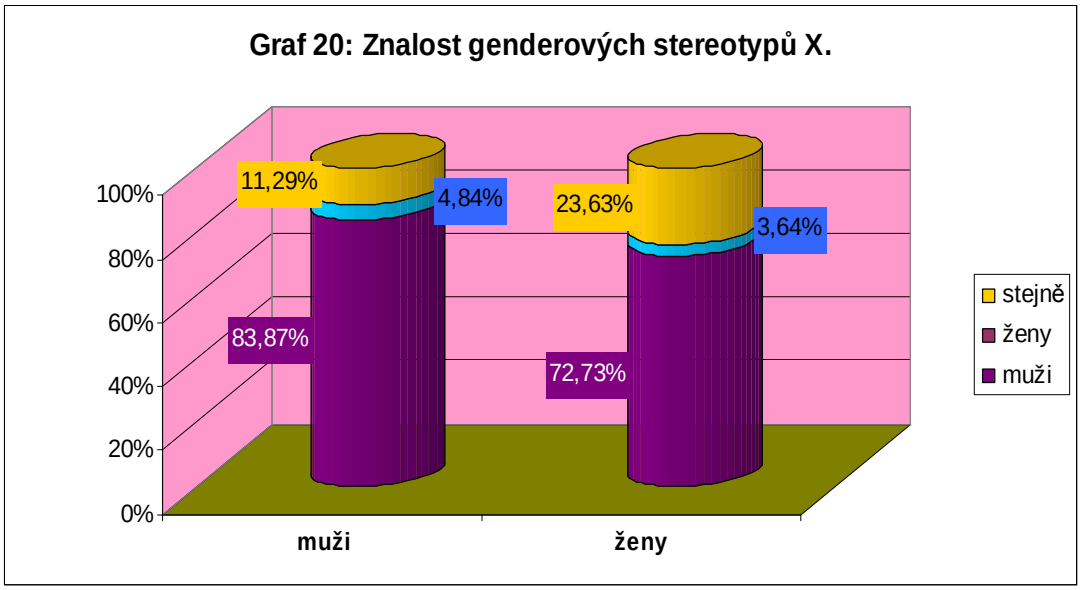

Zdroj: Vlastní výzkum.

Na otázku č.21, ve které byli respondenti tázáni na to, *jaké je platové ohodnocení muže a ženy na stejné pracovní pozici*, odpovědělo 58,87% (73) mužů a 62,42% (103) žen, že muž vydělává víc. Pro variantu, že vydělává více žena, se rozhodlo 0,81% (1) mužů a 0% žen. Možnost, že oba vydělávají stejně, zvolilo 40,32% (50) mužů a 37,58% (62) žen.

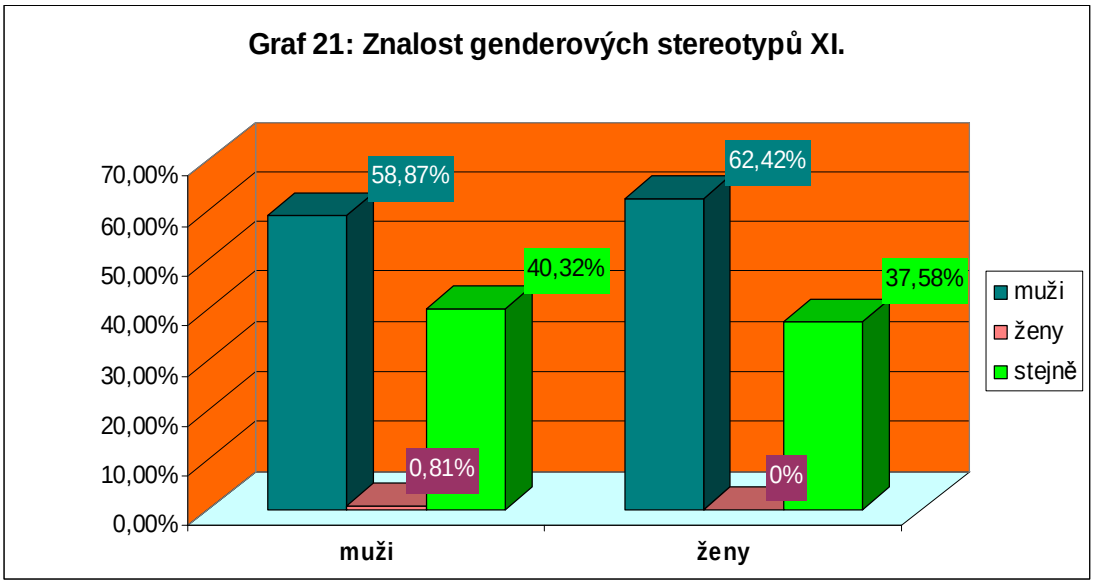

Zdroj: Vlastní výzkum.

Na otázku č.22, ve které byli respondenti tázáni na to, *zda znají nějakou genderovou organizaci*, odpovědělo kladně 4,84% (6) mužů a 5,45% (9) žen. Žádnou genderovou organizaci nezná 95,16% (118) mužů a 94,55% (156) žen.

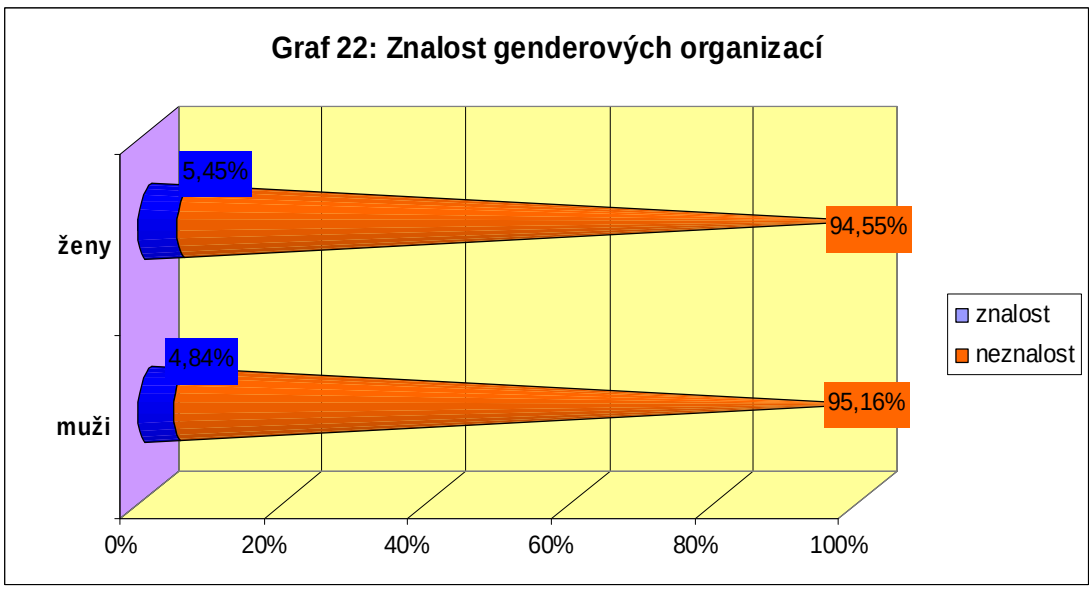

Zdroj: Vlastní výzkum.

Na otázku č.23, ve které byli respondenti tázáni na to, *zda někdy pociťovali diskriminaci okolí kvůli pohlaví*, odpovědělo kladně 8,06% (10) mužů a 13,94% (23) žen. Žádnou zkušenost s diskriminací vhledem k pohlaví nemá 91,94% (114) mužů a 86,06% (142) žen.

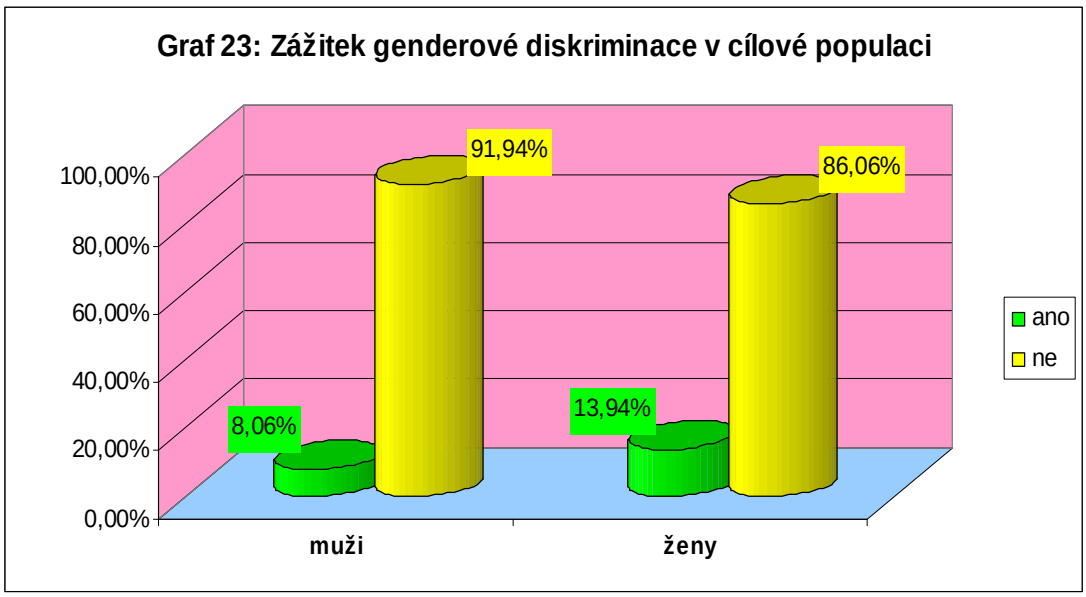

Zdroj: Vlastní výzkum.

Na otázku č.24, ve které byli respondenti tázáni na to, *jaké je rozložení pedagogického sboru z hlediska pohlaví*, odpovědělo 16,13% (20) mužů a 3,03% (5) žen, že v jejich škole učí více mužů. Variantu, že ve škole učí více žen, uvedlo 62,1% (77) mužů a 84,85% (140) žen. Stejný počet učitelů i učitelek uvedlo 21,77% (27) mužů a 12,12% (20) žen.

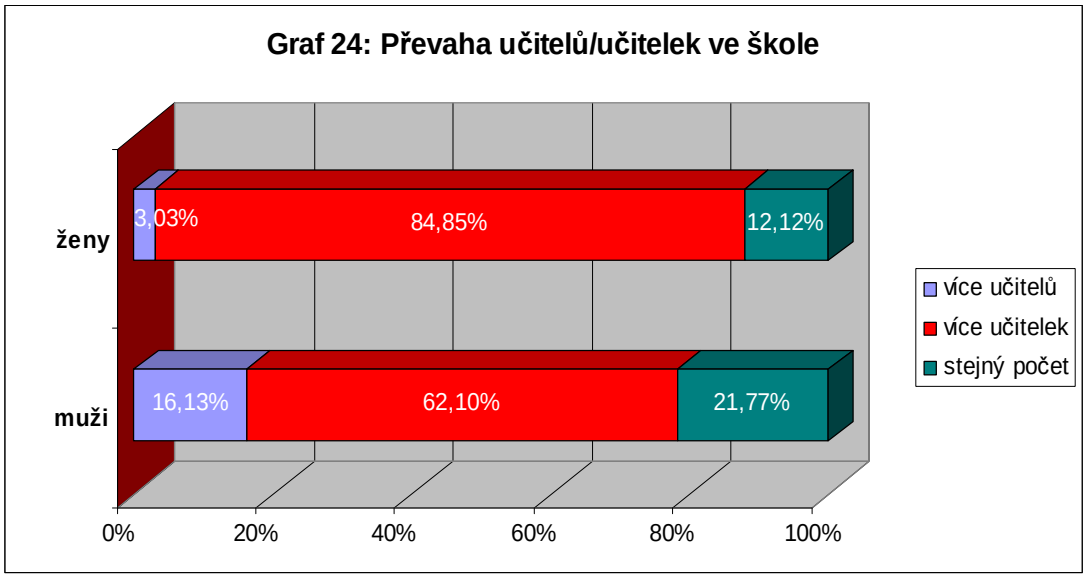

Zdroj: Vlastní výzkum.

Na druhou část otázky č.24, ve které byli respondenti tázáni na to, *jaká je spokojenost s tímto stavem*, uvedlo 83,06% (103) mužů a 76,36% (126) žen, že jsou s tímto stavem spokojeni. Nespokojenost uvedlo 16,94% (21) mužů a 23,64% (39) žen.

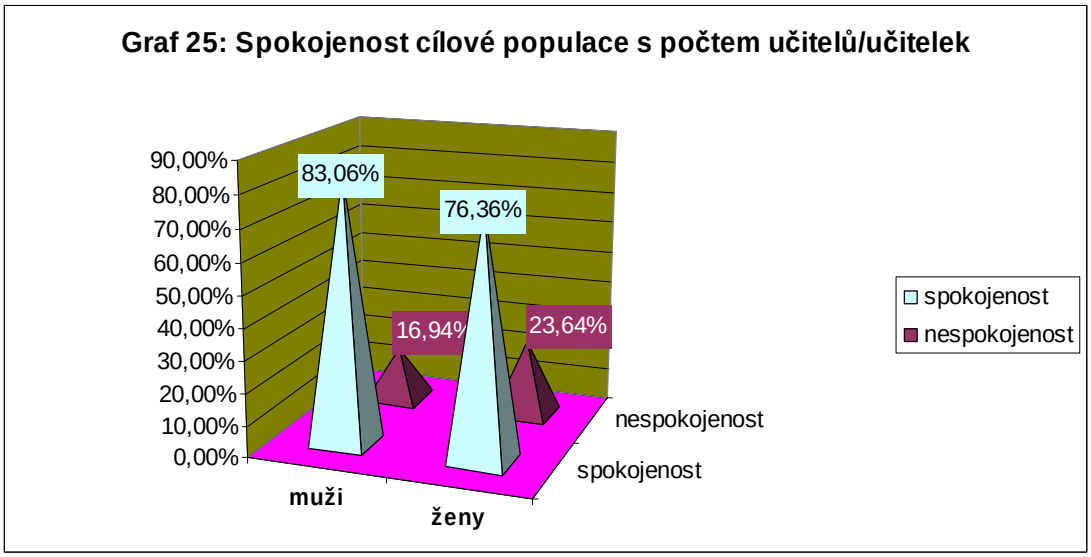

Zdroj: Vlastní výzkum.

Na otázku č. 25, ve které byli respondenti tázáni na to, *zda by chtěli studovat i po dokončení školy, kterou právě studují,* odpovědělo kladně 56,45% (70) mužů a 84,85% (140) žen. Dále by se studiu už nechtělo věnovat 43,55% (54) mužů a 15,15% (25) žen.

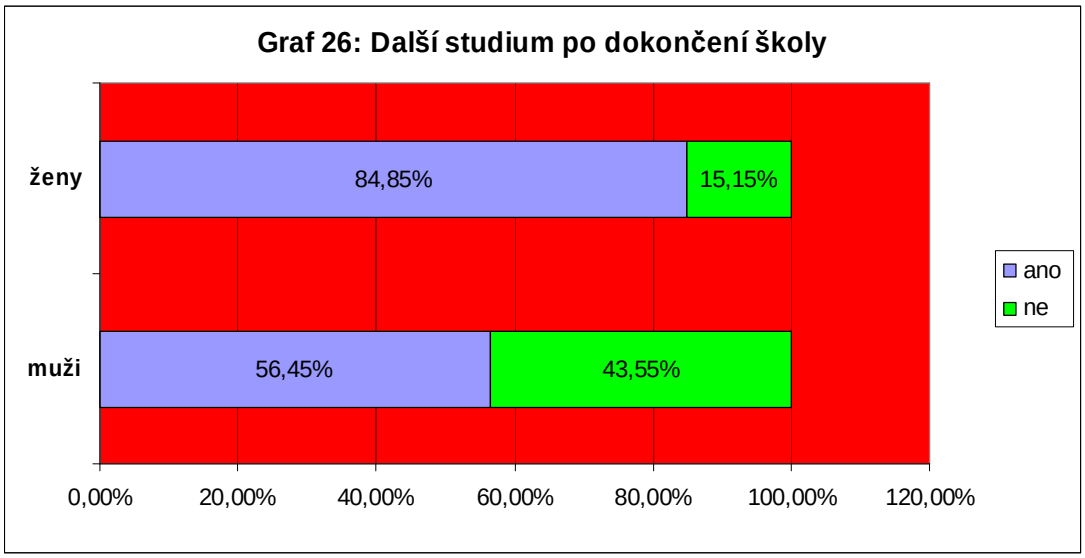

Zdroj: Vlastní výzkum.

Na otázku č. 26: *„Jste spokojeni se svým prospěchem ve škole“*, odpovědělo kladně 25,82% (32) mužů a 13,33% (22) žen. Spíše spokojeno je 33,87% (42) mužů a 38,79% (64) žen. Spíše nespokojeno je 24,19% (30) mužů a 33,94% (56) žen. Nepokojeno je 16,13% (20) mužů a 13,94% (23) žen.

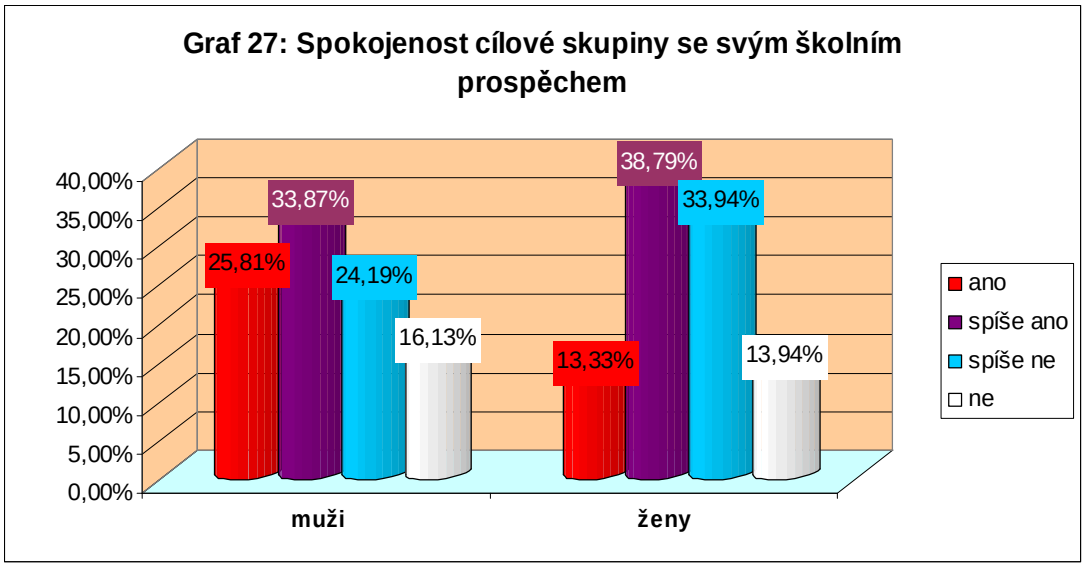

Zdroj: Vlastní výzkum.

Na otázku č.27: *„Jakou formu zkoušení preferujete“*, uvedlo 67,74% (84) mužů a 29,09% (48) žen, že preferují písemné zkoušení. Ústní formu zkoušení preferuje 32,26% (40) mužů a 70,91% (117) žen.

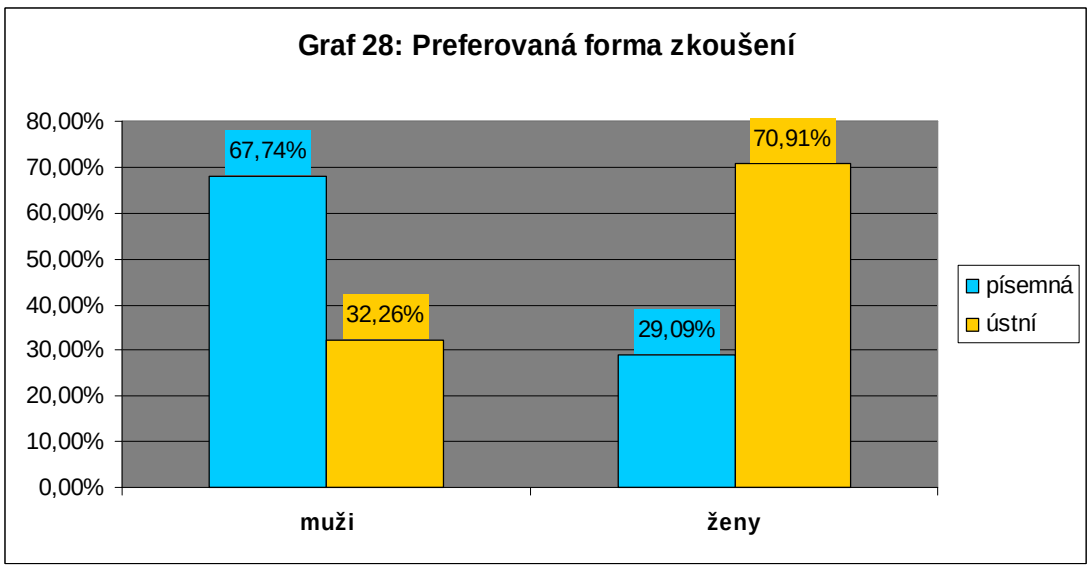

Zdroj: Vlastní výzkum.

Na otázku č.28, ve které byli respondenti tázáni na to, *kterému rodiči by se chtěli ve své budoucí rodině více podobat,* uvedlo 41,95% (52) mužů a 66,06% (109) žen, že by se chtělo spíše podobat matce. Spíše otci by se chtělo podobat 58,06% (72) mužů a 33,94% (56) žen.

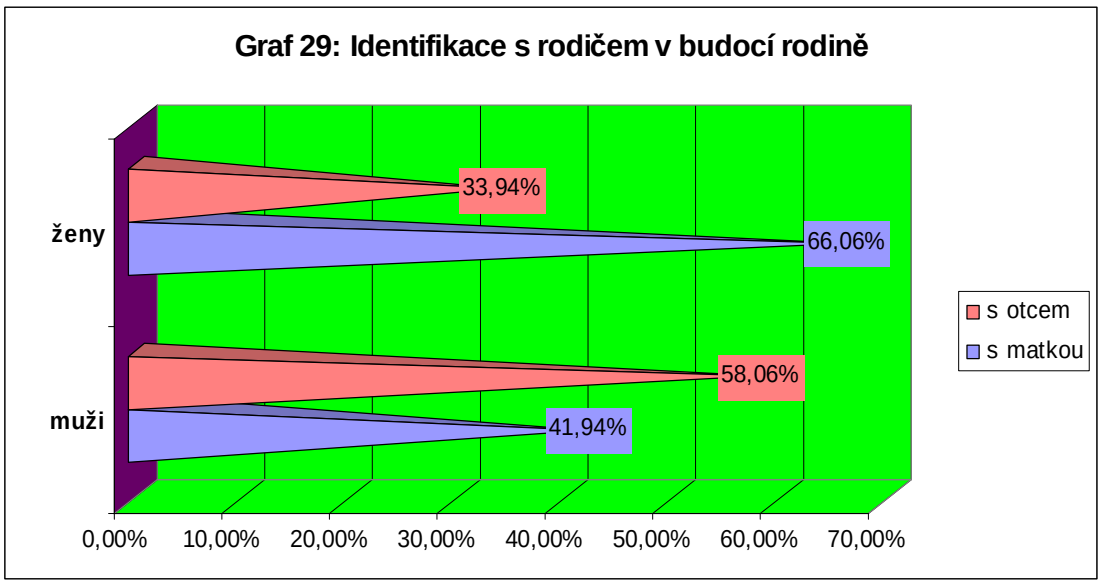

Zdroj: Vlastní výzkum.

Na otázku č.29: *„Máte v současné době jasnou představu o svém budoucím povolání“*, odpovědělo kladně 42,74% (53) mužů a 30,91% (51) žen. Zatím žádnou představu nemá 57,26% (71) mužů a 69,09% (114) žen.

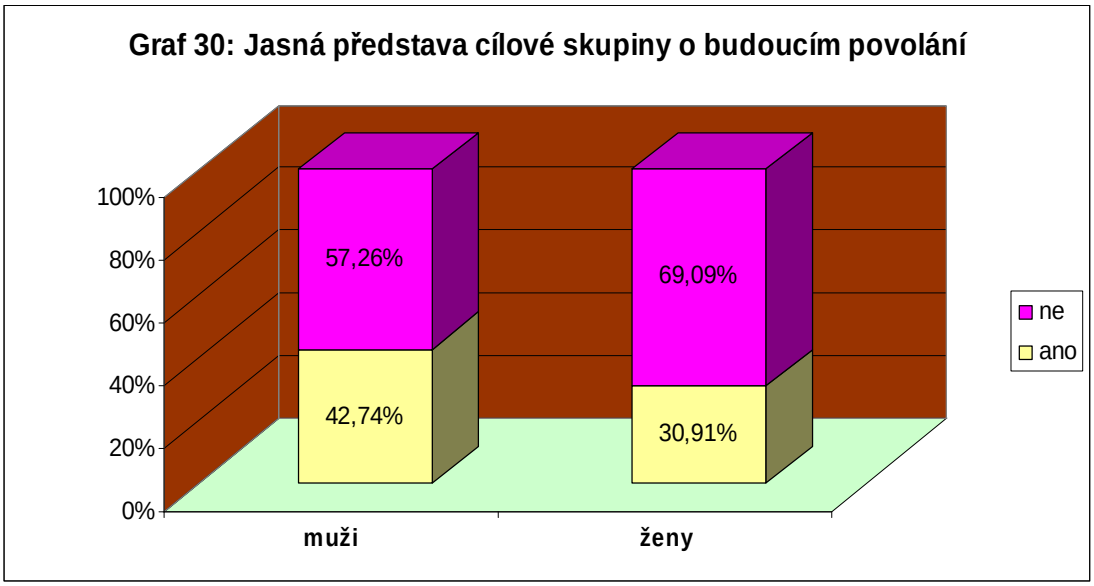

Zdroj: Vlastní výzkum.

Na otázku č.30, ve které byli respondenti tázáni na to, *zda jsou spokojeni ve škole, kterou navštěvují*, odpovědělo kladně 23,39% (29) mužů a 25,45% (42) žen. Spíše spokojeno je 54,84% (68) mužů a 57,58% (95) žen. Spíše nespokojeno je 15,32% (19) mužů a 14,55% (24) žen. Nespokojeno je 6,45% (8) mužů a 2,42% (4) žen.

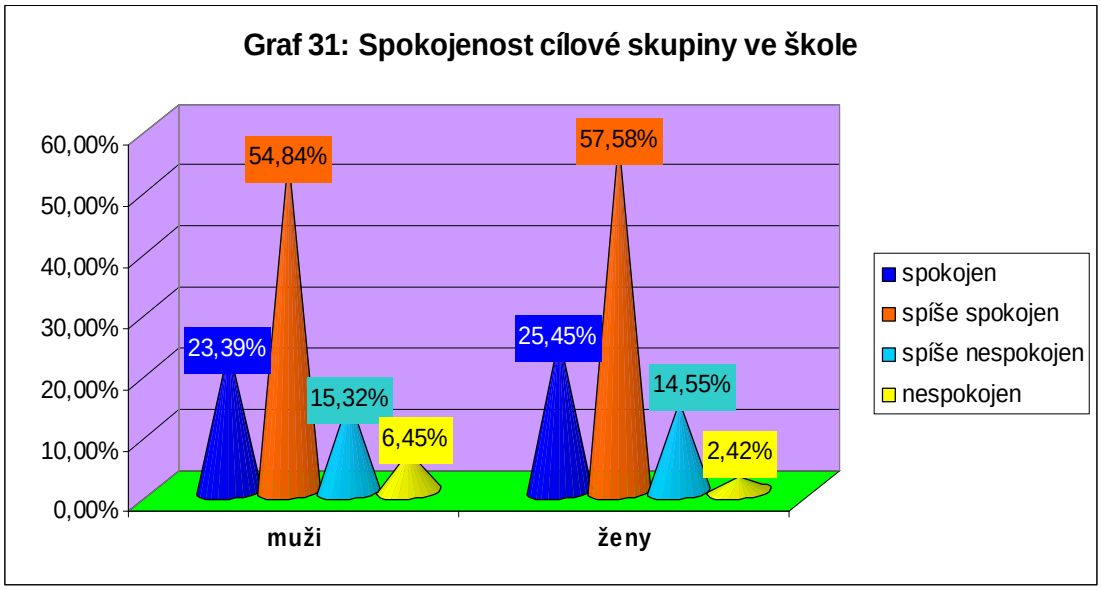

Zdroj: Vlastní výzkum.

Na otázku č.31: *„Myslíte si, že v učebnicích, které používáte, je dán dostatečný prosto pro obě pohlaví“*, odpovědělo kladně 72,58% (90) mužů a 86,06% (142) žen. Variantu, že v knihách se častěji objevují muži, zvolilo 25% (31) mužů a 11,52% (19) žen. Pro možnost, že se v učebnicích více mluví o ženách, se rozhodlo 2,42% (3) mužů a 2,42% (4) žen.

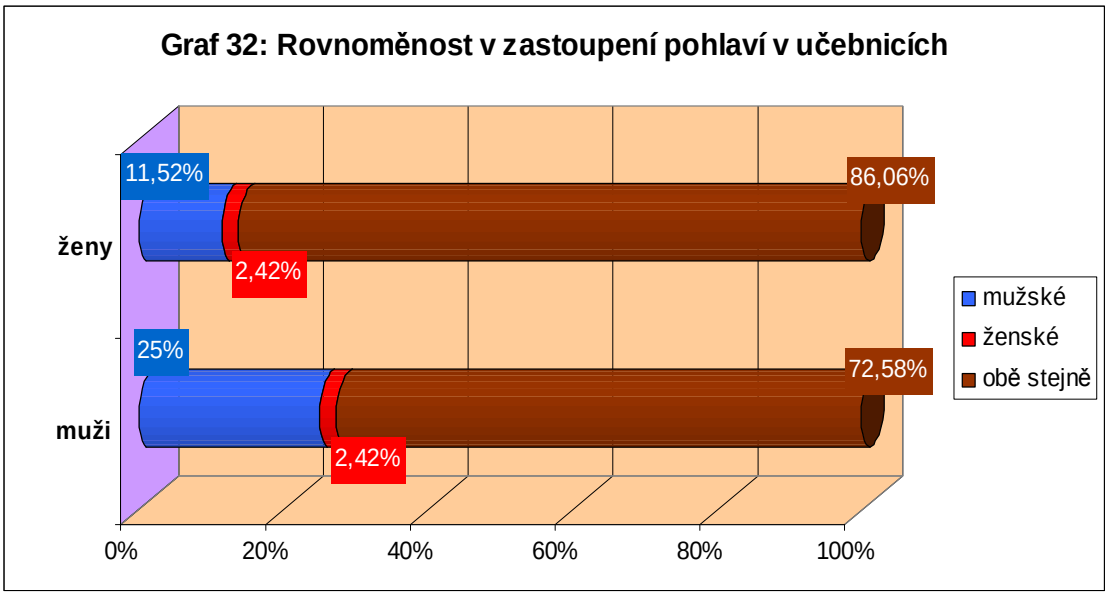

Zdroj: Vlastní výzkum.

Následující skupina grafů srovnává vybrané odpovědi respondentů podle typu navštěvované školy. Studentů gymnázia je 95 (100%), studentů střední školy (SŠ) je 63 (100%), studentů středního odborného učiliště s maturitou (SOU) je 48 (100%), studentů odborného učiliště (OU) je 83 (100%).

Na otázku č.10, ve které byli respondenti tázáni na to, *jaký je rozdíl mezi pojmem pohlaví a gender*, odpovědělo 81,05% (77) studentů gymnázia, 74,60% (47) studentů SŠ, 68,75% (33) studentů SOU a 80,72% (67) studentů OU, že pohlaví je pojem biologický a gender sociokulturní. K možnosti, že gender je pojem biologický a pohlaví je pojem sociokulturní, se přiklonilo 16,84% (16) studentů gymnázia, 9,52% (6) studentů SŠ, 22,92% (11) studentů SOU a 9,64% (8) studentů OU. Variantu, že gender i pohlaví jsou dva totožné pojmy uvedlo 2,11% (2) studentů gymnázia, 15,88% (10) studentů SŠ, 8,33% (4) studentů SOU a 9,64% (8) studentů OU.

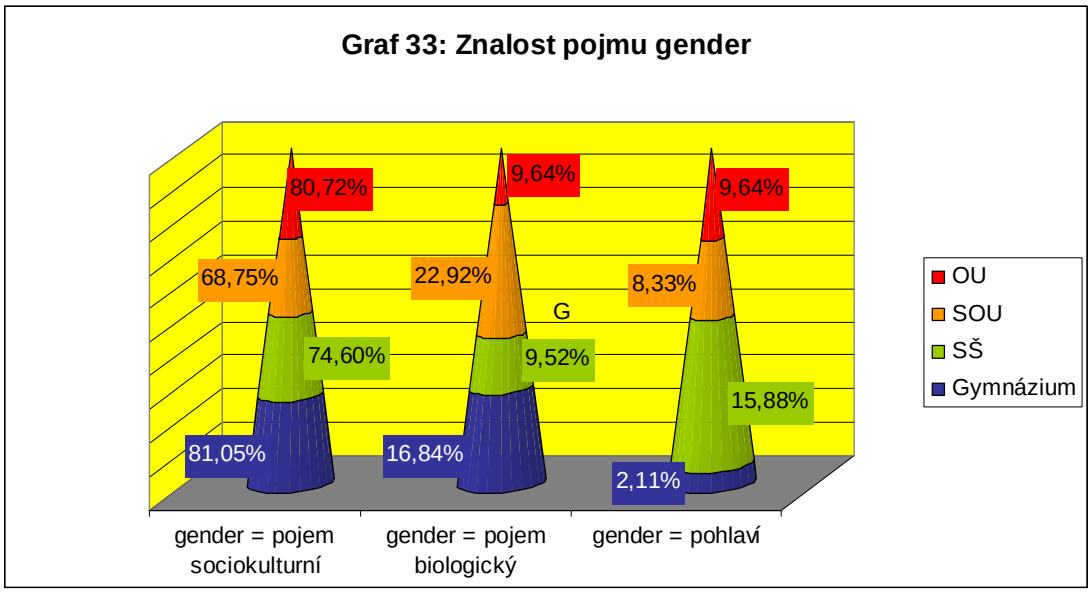

Zdroj: Vlastní výzkum.

Na druhou část otázky č.24, ve které byli respondenti tázáni na to, *jaká je spokojenost s tímto stavem*, uvedlo 70,53% (67) studentů gymnázia, 80,95% (51) studentů SŠ, 81,25% (39) studentů SOU a 86,75% (72) studentů OU, že jsou s tímto stavem spokojeni. Nespokojenost uvedlo 29,47% (28) studentů gymnázia, 19,05% (12) studentů SŠ, 18,75% (9) studentů SOU a 13,25% (11) studentů OU.

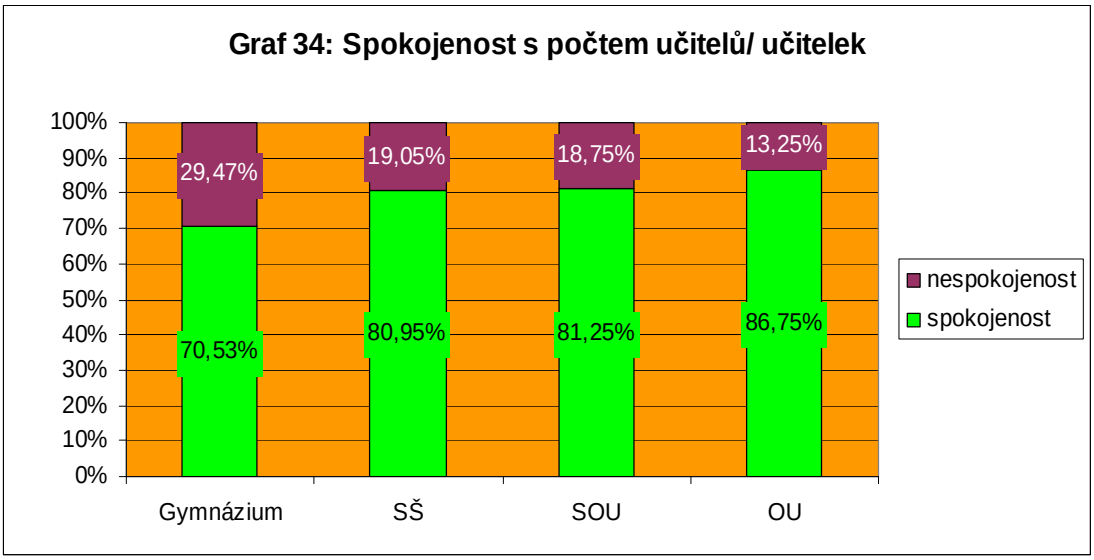

Zdroj: Vlastní výzkum.

Na otázku č.30, ve které byli respondenti tázáni na to, *zda jsou spokojeni ve škole, kterou navštěvují*, odpovědělo kladně 26,32% (25) studentů gymnázia, 9,53% (6(studentů SŠ, 18,75% (9) studentů SOU a 37,35% (31) studentů OU. Spíše spokojeno je 64,21% (61) studentů gymnázia, 58,73% (37) studentů SŠ, 56,25% (27) studentů SOU a 45,78% (38) studentů OU. Spíše nespokojeno je 8,42% (8) studentů gymnázia, 22,22% (14) studentů SŠ, 20,83% (10) studentů SOU a 13,25% (11) studentů OU. Nespokojeno je 1,05% (1) studentů gymnázia, 9,52% (6) studentů SŠ, 4,17% (2) studentů SOU a 3,62% (3) studentů OU.

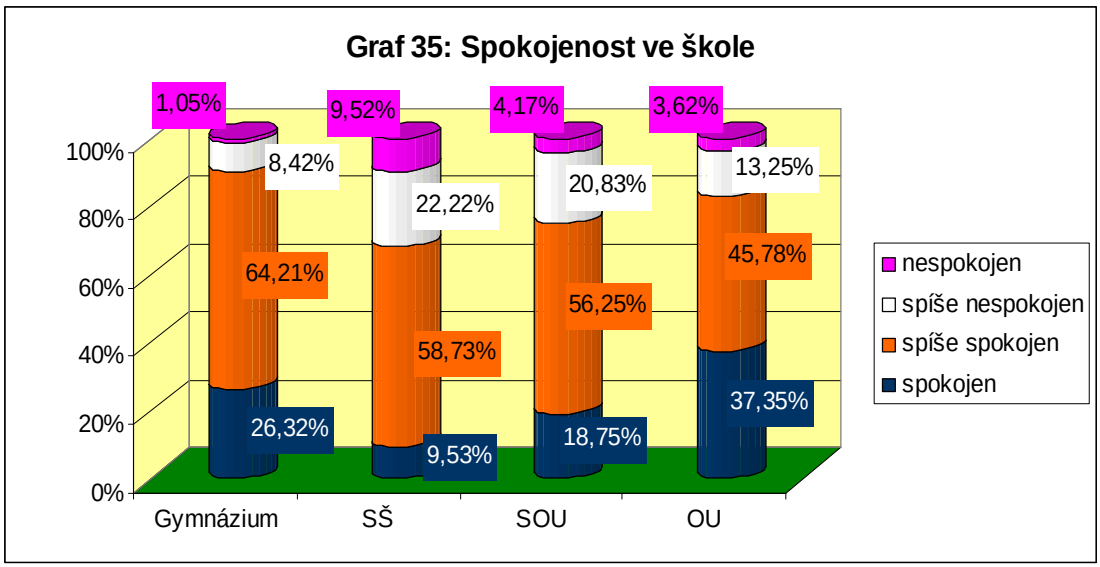

Zdroj: Vlastní výzkum.

Na otázku č.31: *„Myslíte si, že v učebnicích, které používáte, je dán dostatečný prosto pro obě pohlaví“*, odpovědělo kladně 91,58% (87) studentů gymnázia, 93,65% (59) studentů SŠ, 85,42% (41) studentů SOU a 54,22% (45) studentů OU. Variantu, že v knihách se častěji objevují muži, zvolilo 7,37% (7) studentů gymnázia, 4,76% (3) studentů SŠ, 12,50% (6) studentů SOU a 40,96% (34) studentů OU. Pro možnost, že se v učebnicích více mluví o ženách, se rozhodlo 1,05% (1) studentů gymnázia, 1,59% (1) studentů SŠ, 2,08% (1) studentů SOU a 4,82% (4) studentů OU.

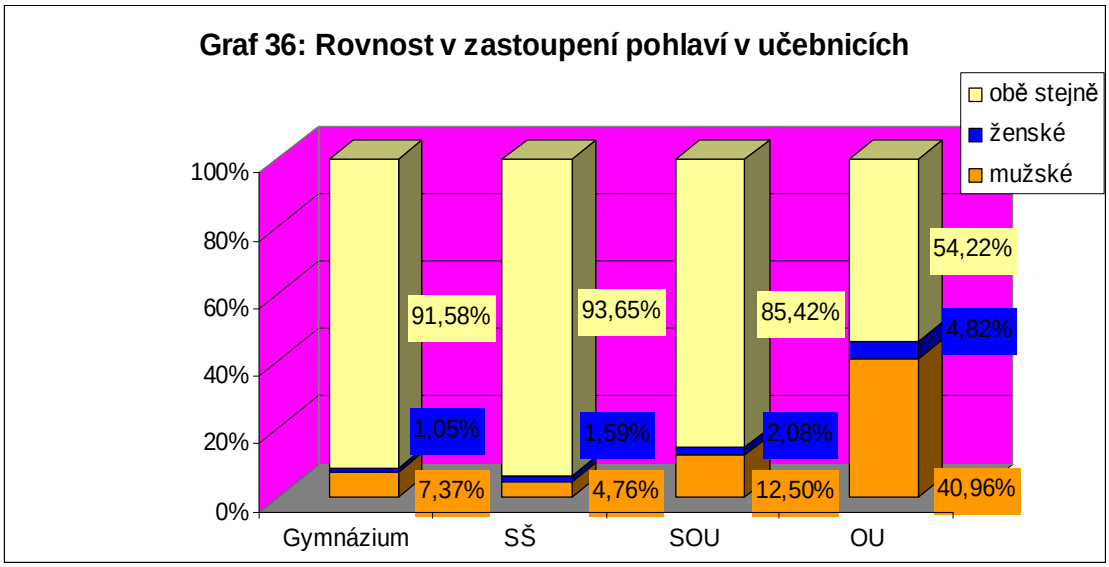

Zdroj: Vlastní výzkum.

5. Diskuse

Smyslem této práce je nahlédnout do základních aspektů problematiky gender a konfrontovat tyto informace se znalostmi a postoji adolescentů.

Respondenti byli požádáni, aby vyplnili dotazník, který byl koncepčně rozdělen do několika částí tak, aby z něj po vyhodnocení bylo možné vyčíst data, potřebná pro zhodnocení hypotézy a cílů této bakalářské práce. V následující kapitole jsou tato data konfrontována s prostudovanou literaturou.

První skupina otázek (otázka č.1, 2, 3, 4, 7, 8) byla zaměřena na identifikační údaje. Z vyhodnocených dotazníků vyplývá, že ve školách, kde byl proveden výzkum, studuje více děvčat. Odpovídaly totiž z 57,09% (viz Graf 1). Z hlediska věkového zastoupení tvořili největší část respondenti ve věku 17ti let (viz Graf 2). Převážná část studentů také uvedla, že žije v úplné rodině (viz Graf 3) a má jednoho sourozence (viz Graf 4).

Druhá skupina otázek (otázka č.9, 10, 22, 23) byla koncipována tak, aby potvrdila nebo případně vyvrátila předem stanovenou hypotézu, která zněla: „České dospívající dívky vykazují vyšší znalosti o genderových otázkách než čeští dospívající chlapci“.

Po vyhodnocení dotazníků vyplynula na povrch následující skutečnost: pouze 17,58% dívek a 12,1% chlapců s jistotou ví, co pojem gender znamená (viz Graf 8). Zdrojem informací jim nejčastěji byla škola (viz Graf 9). Zajímavostí jistě je, že všichni respondenti, kteří uvedli možnost, že se dověděli o genderu ve škole, byli studenti gymnázia. Přestože respondenti nevykazovali vysoké prvotní znalosti o této problematice, dokázali spolehlivě najít rozdíl mezi pojmy gender a pohlaví. Ženy odpověděly správně v 79,39% a muži v 75% (viz Graf 10). Pro doplnění: nejlépe opět odpověděli gymnazisté, a to v 81,05% (viz Graf 33). Z celkového pohledu jsou na tom vědomostně nejlépe druhé a čtvrté ročníky.

Při zjišťování rozsahu znalostí o organizacích, zabývajících se rovností práv z hlediska pohlaví, na tom byly lépe ženy. Ty také dokázaly uvést příklad a to v 5,45% (viz Graf 22). Nejčastěji byly jmenovány organizace zabývající se problematikou týrání žen.

Pro ucelení této části byla ještě použita otázka č.23, která byla věnována zkušenostem respondentů s problematikou genderové diskriminace. Pojem diskriminace znamená rozlišování mezi různými skupinami lidí s tím, že některým skupinám jsou přiznána určitá práva a privilegia, a jiné jsou naopak ve svých právech omezeny. (**25**) Tato skutečnost je známá 13,94% dívkám, které se nejčastěji setkaly s diskriminací v oblasti sportu, řízení auta a stereotypů v domácnosti. Naproti tomu 8,06% chlapců si stěžovalo na nepřijetí ze strany žen, pokud dbají o svůj zevnějšek, navštěvují kosmetický salón a módní butiky (viz Graf 23).

Z výzkumu tedy vyplývá, že dívky mají větší znalost problematiky gender. Příčinou může být i to, že se častěji dostávají do situace spojené s genderovou diskriminací a uvědomují si proto fakta, která z toho plynou.

Hypotéza „České dospívající dívky vykazují vyšší znalosti o genderových otázkách než čeští dospívající chlapci", tak byla potvrzena.

Další skupina otázek byla zaměřena na vnímavost respondentů k genderovým stereotypům (otázka č.11 až 21), které se opět úzce pojí k hypotéze a tedy k znalostem českých adolescentů o problematice gender.

Obecně panují představy, že některé vlastnosti nebo formy chování jsou typicky ženské či typicky mužské. (**31**) Tuto tezi potvrdili i samotní respondenti, když 63,64% žen a 50% mužů uvedlo, že agresivnější chování je více tolerováno mužům (viz Graf 11). Také v případě, kdy měli vybrat typickou vlastnost muže, shodla se většina a vytvořila tak následující pořadí: nezávislost, dravost a rozhodnost. Pouze minimum respondentů preferovalo vlastnosti jako citlivost a laskavost, což jsou charakteristiky obecně přisuzované ženám (viz Graf 12).

I s následujícím tvrzením, které uvádí ČERMÁKOVÁ, M. (**2**) se ztotožnila většina respondentů: „S tradičním rozdělením rolí v rodině, kdy muž má vydělávat peníze a žena se má starat o domácnost a rodinu, souhlasí dnes více než polovina mužů a necelá polovina žen". Z výzkumu vyplynulo, že pro většinu respondentů, respektive pro 100% žen a 95,97% mužů, je péče o domácnost, dítě a práce ve službách záležitostí spíše ženy (viz Graf 13). Finanční zabezpečení rodiny je však dle 55,64% mužů a 44,24% žen věc

výhradně mužská (viz Graf 14). Pro zajímavost: variantu, že by měly do rodinného rozpočtu více přispívat ženy, neuvedla ani jedna respondentka.

S genderovými stereotypy se setkávají děti už od útlého věku. Což si patrně uvědomují i samotní respondenti, a proto ve více než 90% uvedli, že děvčátka si raději hrají s panenkami a chlapci s traktorem (viz Graf 17). Potvrdili tím tvrzení, že hračky nabízené chlapcům podporují směřování z domu, zatímco v děvčatech mají poskytované hračky posilovat a podporovat domácí aktivity. (**16)** Podobně tak i více než 90% respondentů přiřadilo růžovou barvu, která je stereotypně spojována s ženským pohlavím, dívkám a modrou chlapcům (viz Graf 18 a 19).

Dále byli adolescenti tázáni na oblast genderových stereotypů z hlediska profesní kariéry. Ze statistik ČSÚ vyplývá, že podíl žen ve vedoucích funkcích je 27,8%. (**32**) Dotazovaní studenti považují tuto situaci za ještě nevyrovnanější, protože pouhé 3,64% žen a 4,84% mužů se domnívá, že do vedoucích funkcí jsou častěji dosazovány ženy (viz Graf 20). Dalším známým stereotypem, s kterým jsou denně konfrontovány převážně ženy, je zejména nižší odměna za práci. V současnosti je vydávána řada opatření zajišťující stejné podmínky pro odměňování. Například směrnice Rady Evropy z roku 1975 (o sbližování právních předpisů členských států týkajících se provedení zásady stejné odměny za práci pro muže a ženy) poskytuje právní rámec pro aplikaci principu rovné odměny za stejnou práci nebo práci stejné hodnoty mezi muži a ženami. (**37**) I přesto se 62,42% žen a 58,87% mužů domnívá, že pokud žena a muž pracují na stejné pracovní pozici, je to vždy muž, kdo vydělávala víc (viz Graf 21).

Z výzkumu vyplývá, že citlivost žen a mužů k genderovým stereotypům, se kterými se setkávají v běžném životě, a tedy i jejich znalost, je v podstatě stejná. V případě, kdy se respondenti mohli vyjádřit ke změně jednoho ze stereotypů, byly to právě dívky, které tíhnou víc k tradičnímu rozdělení rolí a lze z toho vyčíst, že se s tímto stavem ztotožnily.

Souborem výše uvedených otázek byla zmapována znalost českých adolescentů o problematice gender.

Následující skupina otázek (č. 24, 25, 26, 30 a 31) byla směřována ke zhodnocení dílčího cíle bakalářské práce. Tedy toho, jak čeští adolescenti hodnotí současnou koncepci vzdělání z hlediska rovnosti pohlaví .

Existuje řada kritérií, která přispívají k vytváření názoru adolescentů na tuto oblast. Jedním z nich je počet učitelů a učitelek ve školách. Ženy jako učitelky tvoří na středních školách 55% učitelského sboru. (**29**) Dá se říct, že tuto informaci potvrdili i dotazovaní studenti, protože 84,85% žen a 62,1% mužů se domnívá, že ve škole, kterou navštěvují, je v učitelském sboru většinové zastoupení žen (viz Graf 24). Z více než 80% jsou respondenti s tímto stavem spokojeni (viz Graf 25). Z pohledu jednotlivých škol tento fakt vyhovuje nejvíce studentům navštěvujícím učební obor (86,75%) a nejmenší spokojenost vykazují studenti gymnázia (70,5%), což by se dalo přičíst většímu genderovému uvědomění (viz Graf 34).

Dalším významným kritériem z hlediska komplexního hodnocení vzdělání je samotné hodnocení školy, kterou respondenti navštěvují. Je zřejmé, že spokojenější jsou ženy, a to o necelá tři procenta. Ženy vykazují i nižší absolutní nespokojenost. V porovnání s muži je to více než o 4% (viz Graf 31). Z vyhodnocených dotazníků dále vyplynulo, že nejspokojenější jsou studenti učiliště, následují gymnazisté, studenti učebního oboru s maturitou a ostatní středoškoláci (viz Graf 35). Z bližší analýzy je dále patrné, že většina studentů si stěžuje na technické zázemí školy a nevhodný přístup učitelů ke studentům. Naopak jako klad vyzdvihovali dobrý kolektiv ve třídě. Jenom minimum respondentů uvedlo, že jsou nespokojeni se skladbou výuky.

V neposlední řadě bylo třeba zjistit názor adolescentů na učebnice, které jsou z hlediska výuky stále dominující pomůckou. Jak uvádí SMETÁČKOVÁ, I. (**29**), je při pohledu do učebnic důležité sledovat nejen údaje, které obsahují, ale rovněž si všímat informací, které v nich chybí. Nepřítomnost bývá stejně významná jako přítomnost. To je typické například pro přehledy významných osob. Ženy v nich jsou obvykle zastoupeny pouze sporadicky. Proto měli dotazovaní studenti zhodnotit, zda v učebnicích, které používají, jsou více zastoupeni muži nebo ženy. I když se většina žen i mužů domnívá, že toto zastoupení je rovnoměrné (cca. 80%), jestliže se ale srovnají odpovědi uvádějící buď muže nebo ženu, pak jasně vítězí jako hlavní

představitelé, většiny učebnic muži (viz Graf 32). Zajímavé byly výsledky v porovnání jednotlivých škol. Gymnazisté, středoškoláci i studenti učebního oboru s maturitou shodně uvedli dominantní zastoupení mužů v učebnicích kolem 10% a žen cca. 2%. Oproti tomu studenti učiliště se domnívají, že muži jsou častěji uváděni jako hlavní postavy až ve 40,96% a ženy pouze ve 4,82% (viz Graf 36). V oddílu, kde se měli studenti vyjádřit k tomu, se kterou známou osobností se seznámili při výuce 4 vyjmenovaných předmětů, spojovalo český jazyk nejvíce studentů se jménem V. Nezval, K. Světlá, J. Seifert, B. Němcová a J. Neruda. V části dějepis, to pak bylo s Alexandr Makedonským, Karlem IV., Kleopatrou a J. A. Komenským. V oddílu matematiky s převahou vedl Pythagoras a Thalet a v oddílu fyziky I. Newton, B. Pascal, A. Einstein a T. A. Edison.

Z výzkumu tedy vyplývá, že na školách, kde byl prováděn výzkum, učí více žen. Tento jev si jako problém nejvíce uvědomují gymnazisté, protože z genderového hlediska to opravdu není ideální stav. V podstatě jsou studenti se současným systémem školství spokojeni. Problémy spíše vidí v technickém zázemí a ve vztahu některých učitelů k nim. Ze zhodnocení jedné z nejdůležitějších součástí výuky – zkoušení vyplývá, že díky tomu, že jsou dívky více verbálně disponované, preferují i ústní zkoušení (Graf 28). Vzhledem k tomu, že se na středních školách užívají obě formy zkoušení (ústní i písemná), dá se z toho vyvodit, že z tohoto hlediska mohou studenti hodnotit současný školský systém za genderově vyrovnaný. Jelikož gymnazisté se jako nejpočetnější skupina hlásí k tomu, že by se dále chtěla věnovat studiu, lze z toho usuzovat, že složení předmětů na gymnáziu je více genderově rovné a adolescenti mají tedy zájem o prohloubení vědomostí (viz Graf 26). A i když při bližší analýze osobností, které uvedli jako představitele daných předmětů, je velká většina pohlaví mužského, i přesto se velká část respondentů shoduje v tom, že učebnice, které používají, jsou genderově rovné.

Studenti tedy shledávají současný systém školství za genderově rovný.

Po vyhodnocení otázek č.5, 6, 28 a 29 vyplynuly následující informace. Většina respondentů se domnívá, že v jejich rodině jsou oba rodiče stejně dominantní. Při užším srovnání však ženy častěji uvádějí, že jejich matky jsou v rodině dominantnější než

otcové (viz Graf 5). S tím může souviset i následující fakt. Jak uvádí HARRINGTON, A. (**8**), dcery vyrůstají se silným pocitem emocionální spojitosti s matkami a tato spojitost se stává základem silných vztahových souvislostí v životě dospělých žen. I proto 66,06% žen v otázce, kdy byly tázány na to, komu by se chtěly více podobat, uvedly, že matce. Naopak fakt, že matky vedou své syny k tomu, aby se odpoutali od péče a důvěrnosti (**8**) potvrzuje výsledek výzkumu, kdy stejnou odpověď uvedlo pouze 41,94% mužů (viz Graf 29).

To, že identifikace s rodičem probíhá i na jiné úrovni než jen z hlediska pohlaví, potvrdila i skupina studentů, kteří v dotazníku uvedli, že již v současnosti mají jasnou představu o svém budoucím povolání. Odpovědělo tak 42,71% mužů a 30,91% žen (viz Graf 30). Respondenti, kteří uvedli, že jejich rodiče jsou vysokoškoláci, mají podobné tendence a přáli by si pracovat na pozici, při které by uplatnili vysokoškolský diplom. Mají tedy vyšší ambice. Obvykle jsou to studenti gymnázia nebo střední školy. Naproti tomu studenti učebního oboru nebo učebního oboru s maturitou buď žádnou představu o svém budoucím povolání nemají nebo by chtěli pracovat v oboru, který studují. Jejich rodiče mají většinou buď výuční list nebo pouze základní vzdělání.

Výzkum, který byl prováděn ve školách ve Zlínském kraji, měl zhodnotit úroveň znalostí českých adolescentů o problematice gender. Po vyhodnocení dotazníků bylo možné dojít k závěru, že i když povědomí českých adolescentů o této problematice není velké, přesto však si většina respondentů uvědomuje podstatu pojmu gender. Příčinou může být i každodenní konfrontace s genderovými stereotypy, případně genderovou diskriminací.

Po vyhodnocení otázek, které byly určeny pro zmapování dílčího cílu, bylo zřejmé, že čeští adolescenti hodnotí současnou koncepci vzdělání jako genderově rovnou. Cíl i dílčí cíl výzkumu tak byl splněn.

Jelikož je škola jednou ze základních institucí, která ovlivňuje mládež a může se tak významně podílet na šíření genderové osvěty, má ve své kompetenci i základní řešení problému, kterým je nedostatečná informovanost studentů. Hlavní opatření by proto mohla být následující:

- Genderová výuka by měla být běžnou součástí studijních osnov.
- Učitelé a učitelky by měli mít dostatek informací o genderu (např. odbornou literaturu).
- Studenti by měli mít k dispozici dostatek textů zabývající se genderovou problematikou.
- Učebnice by měli být genderově neutrální.
- Ve školním řádu by se nemělo užívat generického maskulina, ale měly by se tam objevovat termíny jako žák/žákyně atd.
- Složení pedagogického sboru z hlediska pohlaví by mělo být vyrovnané.
- Počet učitelů a učitelek by měl být vyrovnán i z hlediska skladby předmětů, tzn. stejný počet učitelů a učitelek vyučujících humanitní a technické předměty.
- V neposlední řadě by i prostředí třídy mělo být genderově neutrální.

Škola by tedy měla vést studenty k genderové rovnosti a otevřenosti.

6. Závěr

Cílem bakalářské práce bylo zmapovat znalost českých adolescentů o problematice gender. Dílčím cílem pak bylo třeba zjistit, jak čeští adolescenti hodnotí současnou koncepci vzdělání z pohledu rovnosti obou pohlaví. Tyto cíle byly splněny. V souvislosti s cíli práce byla stanovena hypotéza, která byla na základě výzkumu potvrzena. České dospívající dívky tedy opravdu vykazují vyšší znalosti o genderových otázkách než čeští dospívající chlapci (viz kapitola Diskuse).

Z výzkumu ovšem také vyplynulo, že primární znalosti skupiny adolescentů ve zlínském kraji nelze považovat za uspokojivé. Vzhledem k tomu, že současný civilizovaný svět klade velký důraz na dodržování rovných práv, z hlediska pohlaví nevyjímaje, je proto právem možné tuto informaci označit za alarmující.

Problém je zejména v nedostatečné informovanosti studentů o samotném pojmu gender. Jedním z možných řešení by proto mohlo být rozšíření výuky zabývající se touto problematikou, kdy by se gender stal běžnou součástí studijních osnov. Dalším východiskem je pak genderová osvěta na celospolečenské úrovni.

Výsledkem by pak jistě bylo i genderově senzitivní chování studentů jako nastupující mladé generace.

Tato práce bude poskytnuta školám, zejména těm, ve kterých byl prováděn výzkum. Poskytne tak zpětnou vazbu studentům, kteří se aktivně účastnili výzkumu, ale bude určena i učitelům, kteří tak sami mohou zhodnotit, zda genderové problematice věnují dostatečný prostor.

7. Seznam použitých zdrojů

1. ČURDOVÁ, A., MARKSOVÁ-TOMINOVÁ, M., KOŘÍNKOVÁ, K**.** et al. *Rovné příležitosti žen a mužů*. 1. vyd. Praha: Euro-Czech Forum, 2003. 56 s. ISBN 80-239-1890-7
2. ČERMÁKOVÁ, M**.** Zaměstnanost, pracovní kompetence a perspektivy české pracující ženy. In *Proměny současné české rodiny (Rodina – gender - stratifikace)*. 1. vyd. Praha: Slon, 2000. 170 s. ISBN 80-85850-93-1
3. ČERMÁKOVÁ, M., HAŠKOVÁ, H., KŘÍŽKOVÁ, A. at al. *Podmínky harmonizace práce a rodiny v České republice*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2002. 115 s. ISBN 80-7330-026-5
4. DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost.* 3. vyd. Praha: Karolinum, 2002. 374 s. ISBN 80-246-0139-7
5. DVOŘÁKOVÁ, B. Komunikační styl ženských časopisů. *Psychologie dnes*. Praha: 2005, roč. 11, č. 9. s.19 – 21. ISSN 1212-9607
6. *Gender Studies. Kdo jsme.* [online]. [cit. 2007-03-16]. Dostupné z <http://genderstudies.cz/gender-studies/kdo-jsme.shtml>
7. *Gender Studies. Prohlášení.* [online]. [cit. 2007-3-10]. Dostupné z <http://genderstudies.cz/gender-studies/prohlaseni.shtml>
8. HARRINGTON, A. a kol. *Moderní sociální teorie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-093-3
9. HAŠKOVÁ, H., KŘÍŽKOVÁ, A. at al. *Rovné příležitosti mužů a žen při slaďování práce a rodiny*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2003. 111 s. ISBN 80-7330-048-6
10. HUŇKOVÁ, M., RYTÍŘOVÁ, K., NAVRÁTILOVÁ, J. *Rovné příležitosti žen a mužů v zaměstnání*. 1. vyd. Brno: Nesehnutí, 2003. 21 s. ISBN 80-903228-1-6
11. *Charta práv pracujících žen.* [online]. [cit. 2007-03-11]. Dostupné z <http://www.blisty.cz/2005/3/11/art22390.html>
12. *Charta základních práv EU.* [online]. [cit. 2007-03-12]. Dostupné z <http://www.cmkos.cz/eit/0022char.htm>

13. JACHANOVÁ-DOLEŽELOVÁ, A. *Rovné příležitosti do firem.*1.vyd. Praha: Gender Studies, 2006. 26 s. ISBN 80-86520-15-3
14. JARKOVSKÁ, L. *Rovné příležitosti dívek a chlapců ve vzdělání*. Brno: Nesehnutí, 2003. 25 s. ISBN 80-903228-2-4
15. JOBÁNKOVÁ, M., a kol. *Kapitoly z psychologie pro zdravotnické pracovníky.* 1. vyd. Brno: IDVZP, 2000. 203 s. ISBN 80-7013-288-4
16. KARSTEN, H. *Ženy – muži*. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2006. 184 s. ISBN 80-7367-145-X
17. KŘÍŽKOVÁ, A., PAVLICA, K. *Management genderových vztahů. Postavení žen a mužů v organizaci*. 1. vyd. Praha: Management press, 2004. 155 s. ISBN 80-7261-117-8
18. KUCHAŘOVÁ, V., ZAMYKALOVÁ, L. *Rovnost příležitostí žen a mužů na trhu práce*. Praha, VÚPSV 2000. 105 s. ISBN neuvedeno.
19. *Listina základních práv a svobod*. [online]. [cit. 2007-03-09] <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>
20. *La Strada International*. [online]. [cit. 2007-04-10]. Dostupné z <http://lastradainternational.org/>
21. MACEK, P. *Adolescence.* 2.vyd. Praha: Portál 2003. 141 s. ISBN 80-7178-747-7
22. MARKSOVÁ-TOMINOVÁ,M.,HRUŠKOVÁ,H.,JEDLIČKOVÁ,P.. *(Re)prezentace žen v médiích.* 1. vyd. Praha: Geder studies, o.p.s., 2002. 20 s.
23. MOŽNÝ, I. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002, 150s. ISBN 86429-05-9.
24. *Násilí a ženy v EU. Aktivity EU v oblasti potírání násilí na ženách*. [online]. [cit. 2007-4-10]. Dostupné z <http://obcan.ecn.cz/index.shtml?apc=pj--1-236315>
25. NEUMANNOVÁ, R. *Antidiskriminační vzdělávání a veřejná správa v ČR*. Praha: Multikulturní centrum Praha,o.s., 2006. 78 s. ISBN 80-239-7825.X
26. OAKLEYOVÁ, A. *Pohlaví, gender a společnost.* 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 171 s. ISBN 80-7178-403-6

27. *Podíl žen na rozhodování v EU*. [online]. [cit. 2007-04-10]. Dostupné z <http://obcan.ecn.cz/index.shtml?apc=rj--1-236369>
28. *Rady pro zaměstnance/kyně*. [online], [cit. 2007-03-05]. Dostupné z <http://www.muziazeny.cz/page.php?a=41&b=3>
29. SMETÁČKOVÁ, I., VLKOVÁ, K. *Gender ve škole. Příručka pro vyučující*. 1. vyd. Praha: Otevřená společnost, o.p.s. 2005. 191 s. ISBN 80-903331-2-5
30. *Současné projekty*. [online]. [cit. 2007-4-15]. Dostupné z <http://www.genderonline.cz/showpage.php?name=Projekty>
31. ŠEVČÍKOVÁ, S. Rovnost příležitostí. *Sociální práce*. Brno: 2005, roč. 2005, č. 3, s. 1-2. ISSN 1213-6204
32. *Trh práce. Základní statistické údaje*. [online]. [cit. 2007-04-10]. Dostupné z <http://obcan.ecn.cz/index.shtml?apc=pj--1-132565>
33. VĚŠÍNOVÁ-KALIVODOVÁ, E., MAŘÍKOVÁ,H. *Společnost žen a mužů z aspektu gender*. 1. vyd. Praha: Open Society Fund, 1999. 171 s.
34. VODRÁŽKA, M., HAVELKOVÁ, H. *Žena a muž v médiích*. Praha: Gender Studies Centre, 1998. 50 s. ISBN 80-902367-2-3
35. *Všeobecná deklarace lidských práv*. [online]. [cit. 2007-03-09]. Dostupné z <http://www.angelfire.com/journal/deklarace/>
36. *Vše o projektu MOPPS. Co je EQUAL?* [online]. [cit. 2007-04-02]. Dostupné z <http://www.rovnesance.cz//DesktopDefault.aspx?tabid=150>
37. *Výběr judikátů Soudního dvora Evropských společenství o rovných příležitostech mužů a žen*. 2. vyd. Praha: MPSV, 2005. 156 s. ISBN 80-86878-12-0
38. *Ženské / genderové nevládní neziskové organizace v České republice*. [online]. [cit. 2007-04-10]. Dostupné z <http://www.fesprag.cz/dokumenty/2006-WP1-%C5%BDensk%C3%A9%20a%20genderov%C3%A9%20NNO-cz.pdf>

8. Klíčová slova

Gender

Pohlaví

Diskriminace

Rovnost příležitostí

Společnost

9. Přílohy

Příloha: Dotazník

Dotazník o Povědomí českých adolescentů o problematice gender

Dobrý den,

jmenuji se Lucie Slováková a jsem studentka 3. ročníku Zdravotně sociální fakulty Jihočeské Univerzity v Českých Budějovicích. Píši bakalářskou práci na téma: Povědomí českých adolescentů o problematice gender. Prosím Vás o vyplnění následujícího dotazníku. Dotazník je anonymní a bude použit jen k účelům mé práce. Děkuji.

Vybrané odpovědi prosím označte.

1. Jste:

- □ muž
- □ žena

2. Kolik Vám je let.....

3. Žijete v:

- □ úplné rodině
- □ jenom s matkou
- □ jenom s otcem
- □ jiná možnost .....

4. Máte sourozence:

- □ ano…….(uveďte prosím počet)
- □ ne

Pokud jste odpověděl/a ANO, uveďte jejich pohlaví.....

5. Uveďte povolání:

- □ matky .....
- □ otce .....

6. Domníváte se, že ve Vaší rodině je dominantnější:

- □ otec
- □ matka
- □ oba rodiče jsou stejně dominantní

7. Jaký typ školy navštěvujete:

- □ odborné učiliště
- □ odborné učiliště s maturitou
- □ střední školu
- □ gymnázium

8. Který ročník školy navštěvujete: .....

9. Slyšel/a jste někdy pojem GENDER:

- □ ano
- □ ne

Pokud jste odpověděl/a ANO uveďte prosím kde:

- □ v televizi
- □ v radiu
- □ na internetu
- □ ve škole
- □ v novinách, časopise
- □ jinde (uveďte kde) .....

10. Rozdíl mezi pojmem POHLAVÍ a GENDER je podle Vašeho názoru v tom, že:

- □ pohlaví je pojem biologický (pohlavní znaky) a gender sociokulturní (tedy otázka výchovy)
- □ gender je pojem biologický a pohlaví je pojem sociokulturní
- □ gender i pohlaví jsou dva totožné pojmy

(odpovězte, i když jste v předchozí otázce uvedli NE)

11. Myslíte si, že agresivnější chování je tolerováno:

- □ více mužům
- □ více ženám
- □ stejně bez rozdílu pohlaví

12. „Typická“ vlastnost muže podle Vás je:

- □ dravost
- □ laskavost
- □ rozhodnost
- □ citlivost
- □ nezávislost

13. Péče o domácnost, péče o dítě, práce ve službách, např. zdravotnictví, je spíše činnost:

- □ žen
- □ mužů

14. Do rodinného rozpočtu by podle Vašeho názoru:

- □ měl více přispívat muž
- □ měla více přispívat žena
- □ měli oba přispívat stejně

15. O dítě (0 - 3roky) by se podle Vašeho názoru měl/a starat, tedy na rodičovskou dovolenou nastoupit:

- □ muž
- □ žena
- □ společně, a to tak, že by se v péči střídali

16. Podtrhněte pohlaví, ke kterému se podle Vás hodí následující sloveso:
kluci/holky ..... nepláčou

17. Děvčátka si raději hrají:
- □ s traktorem
- □ s panenkou

18. Růžová je „typická“ barva pro:
- □ dívky
- □ chlapce

19. Modrá je barva, která je spíše spojována:
- □ s chlapci
- □ s dívkami

20. Do vedoucích funkcí jsou podle Vašeho mínění:
- □ častěji dosazovány ženy
- □ častěji dosazováni muži
- □ ženy i muži jsou do vedoucích funkcí dosazováni v poměru 1:1

21. Myslíte si, že žena a muž na stejné pracovní pozici:
- □ vydělávají stejně
- □ žena vydělává víc
- □ muž vydělává víc

22. Znáte nějakou organizaci (českou nebo mezinárodní), která se zabývá rovností práv, z hlediska pohlaví:
- □ ano (uveďte kterou).....
- □ ne

23. Pociťoval/a jste někdy diskriminaci okolí k vaší osobě právě kvůli pohlaví:
- □ ano
- □ ne

Pokud jste odpověděl/a ANO, uveďte v jaké situaci.....
.....
.....

24. Ve škole, kterou navštěvujete je:
- □ více učitelů
- □ více učitelek
- □ stejný počet učitelů jako učitelek

Jste s tímto stavem spokojen/a:
- □ ano
- □ ne (uveďte jak by se situace měla změnit, případně proč.....

.....
.....

25. Chtěl/a byste se po ukončení této školy dále věnovat studiu:

- □ ano
- □ ne

26. Jste spokojen/a se svým prospěchem ve škole:

- □ ano
- □ spíše ano
- □ spíše ne
- □ ne

27. Jakou formu zkoušení preferujete:

- □ písemnou
- □ ústní

28. Ve Vaší budoucí rodině byste se chtěl/a podobat spíše:

- □ matce
- □ otci

29. Máte v současné době jasnou představu o svém budoucím povolání:

- □ ano (uveďte prosím jaké by mělo být) .....
- □ ne

30. Ve škole, kterou navštěvujete jste:

- □ spokojen/a
- □ spíše spokojen/a
- □ spíše nespokojen/a
- □ nespokojen/a

Co se Vám líbí.....
.....
.....

Co se Vám nelíbí.....
.....
.....

31. Myslíte si, že v učebnicích, které používáte, je dán dostatečný prostor pro obě pohlaví:

- □ ano
- □ ne

Pokud jste uvedl/a NE, napište prosím, které pohlaví je podle Vás více preferované:

- □ ženské
- □ mužské

32. Uveďte známou osobnost, o které jste se dozvěděli při hodinách:

- □ českého jazyka .....
- □ matematiky.....
- □ dějepisu .....
- □ fyziky.....